

**Францішак Хлус
Марцін Юр**

**Здані і пачвары
Беларусі**

Беласток-Менск
1995

УСТУП. АГУЛЬНЫЯ ЗЬВЕСТКІ

«Калі ў мове ёсьць слова, значыцца, існуе й зъява, азначаная гэтым словам» - такога філозофскага прынцыпу няўхільна прытрымліваюцца аўтары гэтае кнігі - першага ў Беларусі навуковага дасьледвання арэалаў і ладу існаванья звышнатуральных ды замагільных істотаў. Бадай што кожны ў сваім жыцці сутыкаўся з такім, але лягчэй перахрысьціца, працерці вочы й не паверыць. А між тым шмат якія таямнічыя здарэнны, жахлівия злачынствы, дый проста паталягічны ідывітызм учыніцца заходзяць тлумачэнье, калі зірнуць на съвет зъёгку прымруженым вокам, так, як глядзяць годныя веры съведкі, чые праўдзіва распаведзеныя гісторыі сабраныя ў клясыфікаваныя ў гэтае кнізе.

Ну, скажыце, чаму дагэтуль несправядліва не даюць веры тым, хто найчасцей контактуе са зданямі й пачварамі: наркаманам, таксікаманам, закаханым, нацыяналістам, алкаголікам ды рабаўнікам магілаў? Вам трэба займеть съведчаныі больш сур'ёзных людзей? А дзе ж іх возьмеш, калі законапаслухмяные грамадзяне, ды яшчэ цъяврозыя й неачмурэлыя, ніколі без дайпрычыны не пацятнущца поначы на закінутыя могілкі, у трупярню, на скрыжаваныне дарог, у разбураны й запаскуджаны касыцёл... Цяпер жа, дзякуючы намаганням патрыётаў ды іншых антыграмадзкіх элемэнтаў, нарэшце аднаўляецца вера ў надзвычайнэ.

Таму прымружице вочы і вы, як станецце чытаць гэтую кнігу. Для вашае зручнасці як і ў акадэмічнай біялёгіі, здані й пачвары маюць сваю клясыфікацыю: віды, падвіды, атрады, клясы...

I. МОГІЛКАВЫЯ ІСТОТЫ

Вупар

Гэтая пачвара вядзецца па ўсёй тэрыторыі краіны, і паўсюль мае аднолькавы выгляд. Праўда, апошнім часам некаторыя відавочцы сцьвярджаюць, што сутыкаліся ў Чарнобыльскае зоне з Вупарамі-мутантамі. Калі не зважаць на гэтую акалічнасць, а да яе мы вернемся пазней, Вупар Звычайны мае наступныя выгляд і характеристар:

Выглядае нармалёвым мерцьвяком трох-четырохтыднёвае даўніны - зь зялёнымі плямамі па ўсім целе, калі гэта мужчына - глядзіцца няголеным. Іклы прыкладна ўдвай даўжэйшыя за разцы; яны насоўваюцца на ніжнюю губу. Адрозніваюць вупара ад жывога чалавека так: адразаюць яму галаву - чалавек пасля маўчиць, а вупар адразу пачынае лаяцца. Характар у вупараў вельмі агрэсіўны й непрадказальны, што відаць з пратаколя, складзенага малодшым сяржантам Ж. сталічнага пастарунка міліцыі са словаў аднаго пацярпелага. У ім падавалася наступнае:

«Дзяжурны сантэхнік Хведар Т. вяртаўся з другой зъмены. На вуліцы Міколы Гусоўскага ў раёне Кальварыйскіх могілак яго пераняў нейкі дзіўнаваты фацэт з пустым эмалёвым вядром у руцэ й прапанаваў выпіць. Хведар, натуральна, пагадзіўся. Незнамец запэўніў, нібыта ведае хату, дзе можна ўзяць сьпіртнога. З думкаю, што яны кіруюцца да звычайнай самагоншчыцы па бімбэр, рабочы падаўся сълем да незнамца. Фацэт старанна абмінаў сядзібы, на брамах якіх былі прыбітые крыжы. Нарэшце ён спыніўся перад домам з чырвонай пяціканцовай зоркай і, папрасіўшы Хведара счакаць, зайшоў. Празь нейкі час фацэт вярнуўся, згінаючыся пад цяжарам поўнага вядра. Хаўрусынікі прыпыніліся каля аўтаматаў з газіраваную вадою, і фацэт разыліў прынесёнае пітво зь вядра па шклянках. У съявіле поўні Хведар заўважыў - ў ягонае шклянцы цёплая кроў і катэгарычна адмовіўся піць. Фацэт спачатку спрабаваў запэўніць Хведара Т, што гэта проста вельмі сувежае, яшчэ неастылае піва, а потым, угневаўшыся, надзеў яму вядро

на галаву. Непрытомнага акрываўленага сантэхніка зь вядром на галаве падабраў на патрульнае машыне пастарунковы міліцыянт. Спэцыяльнае падраздзяленыне, пасланае ў дом пад чырвонай зоркай, знайшло там абяскроўлены труп гаспадара - вэтэрана ўзброеных сілаў. Па съежых съядох міліцыянты злавілі й фацэта-вупара: ім аказалася асоба каўкаскай нацыянальнасці, як высыветлілася на допыце - гомасэксауліст. Каўказец занядужкыў на вупарызм даволі нячастым для гэтай хваробы полавым шляхам - разрыў съежую магілу й згвалціў хлопчыка-нябожчыка».

Калі тэхналёгія абароны ад Вупара Зьвычайнага мае даўнія традыцыі й выдатна распрацаваная, то чарнобыльская Вупара-Мутанта не стрымаюць ані часнычны дух, ані съятая вада, ані срэбная куля, пазначаная крыжом. Гэтая пачвара падлягае хіба што дэзактывацыі.

Найбольшую небяспеку ўяўляюць зь сябе Вупары-жанчыны, якія нахабна дзейнічаюць па рэстарацыях, барах і гатэлях пад выглядам прастытутак. За невялікую плату яны згаджаюцца заніцца аральным сэксам, пасля чаго размылаванаму й страціўшаму пільнасць кіэнту адкусваюць геніталіі - так зручней высмоктваць кроў. Але адрозніць іх ад сапраўдных прастытутак няцяжка - яны вельмі халодныя на дотык. Калі якая надзвычай халодная паненка кажа вам, што праста зъмерзла, стоячы на вуліцы, прымусыце яе змыць касьметыку, і пад ёю абавязкова праявяцца зялённыя трупныя плямы.

Фосфарны Слуп

Гэтая здань вядзеца пераважна на закінутых могілках ды цвінтарох і ніколі не пакідае іх тэрыторыі. Уяўляе зь сябе паўпразрысты зеленкаваты газавы слуп, што съвеціца зь сярэдзіны. Праўда, некаторыя, найбольш зацятая знаўцы съцвярджаюць, што на Маскоўскіх могілках горада Менска сустакаюцца слупы злавесна-чырвонага колеру, пераважна над магіламі вэтэранаў партыі й камуністычнага будаўніцтва. Слуп зъяўляецца над капцом апоўначы й зынкае зь першымі промнямі сонца. Многія таямнічыя забойствы й зынкненыні

аматараў начных шпацыраў па могілках мажліва вытлумачыць, калі прыняць пад увагу існаванье гэтае маладасъедаванай зъявы. Мала хто застаўся жывым пасъля сустрэчы з падобнай жудаснай зданью, а таму інфармацыя, пададзеная рэдкімі ацаleльмі съведкамі, ўдвяя каштоўная.

Вось, напрыклад, што здарылася са студэнтам сталічнае Акадэміі торфу кангалезцам Дж.:

Цемнаскүры госьць бавіў вольны час у бліжэйшае ад інтэрнату рэстарацыі «Палесьсе», дзе ёй пазнаёміўся з прывабнай трынаццацігадовай паненкай П. Пасъля закрыцца рэстарацыі яны доўга шукалі цёмнага, прыдатнага для мілаванья мейсца. Пасъля працяглых пошукаў студэнт і паненка нарэшце апынуліся на ўсходніх могілках, каля капца нядайна памерлага намэнклатурнага паэта К. Пад час мілаванья ўвагу афрыканца прывабіў зъяннем лаўровы вянок на помніку, зроблены зь нержавеючай сталі, які сваім бляскам, пэўна, нагадаў яму далёкую радзіму. Дж. пацягнуўся да яго, але пры спробе завалодаць рытуальнай уласнасцю нябожчыка над капцом узыняўся жахлівы Слуп і стаў душыць рабаўніка. Знаходлівая паненка не разгубілася ў пстрыкнула запальнічкай. Слуп згарэў дарэшты. Моцна пацярпелага студэнта-замежніка завезылі ў апёковы цэнтр. Дактары рабілі што маглі, але ў сковішчы скүры не знайшлося матэрыйалу патрэbnага адцененя, і небараку давялося перасадзіць скуро белага чалавека. Знаходлівую дзяўчыну ўзнагародзілі мэдалём «За ратаванье на могілках». З гэтай гісторыі вынікае, што полавыя зносіны пры съятле ды ў людных мейсцах часам куды больш бяспечныя, чым у цемры.

Мярцвяк-пажадлівец

Гэткая пачвара была зафіксаваная пакуль што ў адзінкавым экзэмпляры, але няма пэўнасці, што падобныя зъяўленыні не атрымаюць працягу. Мярцвяк-пажадлівец - паталёгія ў замагільнym съвеце, выкліканая антыгуманнай тэхналёгіяй пахаванья - крэмацияй.

Жахлівая гісторыя здарылася ў 1994 годзе на Паўднёвых могілках сталіцы...

Сталічны крэматорый перайшоў на новую форму аблугуўваныня кліэнтаў. Калі раней нябожчыкаў спальвалі ў прысутнасці заказчыка й аддавалі слоік з попелам на рукі ў той жа дзень, то цяпер, у сувязі з недапастаўкамі газу з Расеі, печка крэматорыя працуе раз на дэкаду. З гэтае прычыны нябожчыкам даводзіцца чакаць у лядоўні, покуль іх не набярэшча ладная кампанія.

Якраз на зьмену квадры месяца памёр вядомы ў горадзе съяпты масажыст. Пры жыцці ён набыў папулярнасць тым, што спакушаў кліэнтак сотнямі, бо выдатна ведаў эрагенные пункты на жаночым целе й наўмысна іх раздражняў. Жонка, прагнучы адпомсыці юрліцу, вырашыла ня толькі спаліць мужа-нябожчыку ў крэматорыі, але й дзеля большай ганбы ўзяць труну й гарнітур напракат. Пасля ўрачыстага разьвітаныя ў рытуальнае залі крэматорыя нябожчыка выкінула з труны, садралі гарнітур ды паклалі ў лядоўню.

Далей падзеі разгортваліся наступным чынам. Калі па графіку ў крэматорый падалі газ, качагары спахапліся, што за тыдзень нябожчык-масажыст зынік, але палічылі здарэньне занадта дробным, каб паведамляць пра яго начальству. Нястачу попелу яны замасковалі, падзяляўшы па слоіках рэшткі іншых нябожчыкаў. Але праз каторы час каля сцяны калюмбарыя аказалася згвалтаванай адна маладая ўдава, якая кленчыла перад мейсцам пахаваныя свайго мужа. Яна нават не пабачыла самога гвалтаўніка, бо той падкрайцца ззаду, а палавы акт быў настолькі пралангаваным, што ўдава пасыпела страціць прытомнасць. Такім жа чынам на працягу месяца былі згвалтаваныя ледзь ня ўсе ўдовы, якія мелі неасцярожнасць прыходзіць у калюмбарый на прысьмерку. Ніхто ня мог даць рады гвалтаўніку. Міліцыя зьбілася з ног, перрабіраючы сваю картатэку.

Але ўвагу маладога стажора з аддзела крыміналнага вышуку прыцягнула адна акалічнасць - сярод згвалтаваных не знайшлося ўдавы масажыста. Рызыкуючы многім, практикант пераапрануўся ў жаночую вопратку і, павязаўшы жалобную хустку, выправіўся на змярканыні ў калюмбарый і ўкленчыў перад сцяною.

Чакаць давялося нядоўта - як толькі практикант заўважыў за сваёй съпіною цень несумненна ўзбуджанага

мужчыны, то кінуўся на таго. На лямант прыбеглі качагары й адразу ж пазналі ў гвалтаўніку зынілага нябожчыка. Нягледзячы на пратэсты практыканта з аддзелу крымінальнага вышуку, справядліва разьюшаныя качагары закінулі пачвару ў печ і спалілі на попел.

Гэтае здарэнне яшчэ раз даводзіць, што не дасъледаваўшы шкодных наступстваў новых формаў рытуальнага абслугоўвання насельніцтва, нельга іх неабдумана ўводзіць ва ўжытак.

Трупныя прэпараты

Гэта - таксама нядаўняя зьява ў пачварным могілкам съвешце. У ранейшыя часы, калі людзей хавалі без абавязковага паталягаанатамічнага дасъледвання, яе папросту не магло існаваць. Зьяву гэтую спарадзіла несумленнасць медыкаў, якія, карыстаючыся службовым становішчам, аддаюць сваякам для пахавання не ўсяго нябожчыка, а адразаючы некаторыя часткі целаў мерцьвякоў, пакідаюць іх сабе для навуковых гульняў і дурных жартай.

Крывавая трагедыя адбылася ў адным гарадзенскім шпіталі: малады спэцыяліст, супрацоўнік трупярні, адrezau і ўзяў на выходныя дні пагуляць дзецям руку нядаўна памёлага піяніста. Лекар вярнуўся дахаты позна ўвечары і, загарнуўшы руку ў съвежы нумар «Пагоні», паклаў яе на гаўбец, але забыўся зашпіліць дзъверы на шпінгалет. Уначы суседзяў пабудзіў дзікі лямант, але неўзабаве ўсё съціхла. Калі раніцою пасъля шматлікіх званкоў у дзъверы суседзі не змаглі патрапіць у кватэрну да медыка, яны высадзілі дзъверы ды ўбачылі жудасную карціну: уся сям'я лекара загінула, крывя заліла шпалеры, фіранкі й нават столь, а вантрабы членаў сям'і зывісалі з жырандоляў. Ніхто ня мог даць рацыональнага вытлумачэння гэтае трагедыі, але калегі загінулага бажыліся, што рука піяніста празь некаторы час зноў аказалася на сваім мейсцы - каля трупа. Падобныя выпадкі здараліся ў многіх гарадох і мястэчках, але кожнага разу забойцамі выступалі розныя, часамі самыя нечаканыя, органы.

Гэтыя гісторыі съведчаць, што зынявага мерцьвяка часам каштую крыўдзіцелю значна даражэй, чым зынявага жывога.

www.kamunikat.org

II. ВОДНЫЯ ИСТОТЫ

Калі раней мы разглядалі могілкавых зданяў і пачвараў з іх досьць спэцыфічным арэалам існаваныня, то, як ведае дасьведчаны чытач, Беларусь - гэта ня толькі цывінтары, капцы, Курапаты, калюмбары і ды іншыя мейсцы пахаваныя нябожчыкаў. Значную тэрыторыю нашае Бацькаўшчыны займае водная прастора. І калі для паспалітага люду, пісаў той, гэта - проста мейсца адпачынку й зыняцца нэрвовых стрэсаў, то для пачвараразнаўцаў вада перш за ўсё - асяродак існаваныня злыдухаў. У 60-70-я гады водныя істоты, праўда, моцна пацярпелі ад самых страшных ворагаў беларускага й паляштуцкага народаў - меліяратараў, якія пад выглядам пашырэння пасеваў і пашаў праводзілі сапраўдны генацыд нячысьцікаў - пазбаўленыя шчырае веры, марыяністачныя БССРаўскія ўлады рукамі сваіх янычараў-меліяратараў змагаліся ня толькі з Богам, але і з Д'яблам. Да таго ж дадалося сістэматычнае забруджваныне рэкаў і вазёраў выкідамі вытворчасці. Але цяпер, у сувязі з заняпадам прамысловасці экалаўгічнае становішча значна палепшаецца, і пачвары-эмігранты нават вяртаюцца на сваю гістарычную радзіму. А таму аматарам воднага турызму варта азнаёміцца з найболыш распаўсюджанымі істотамі гэтае клясы.

Тапелец

Самая, бадай, распаўсюджаная водная пачвара ў Беларусі. Кожны вадаём мае свайго Тапельца, але паколькі той зьяўляецца на паверхні зрэдку й толькі па начох, звестак пра яго няшмат. Нават наконт яго паходжаныя не існуе агульнапрынятае вэрсыі. Напрыклад, расейскія навукоўцы, згодна з расейскім мэнталітэтам, беспадстаўна мяркуюць, што Тапелец - бесъцялесная істота, душа якогасці пьяніцы, які патануўшы ў стане алкагольнага атручэння, так і не зразумеў, што сыйшоў з жыцця, а таму і дагэтуль блукае ў пошуках дармавое шклянкі. Вядомыя сваёй артадаксальнасцю нашыя заходнія суседзі тлумачаць існаваныне тапельца такім жа антынавуковым чынам: нібыта Бог, стварыўшы сьвет, пашнураваў усіх

анёлаў і загадаў ім кланяцца. Тых жа, хто адмовіўся, ён скінуў зь неба. Анёлы, якія трапілі ў ваду, зрабіліся Тапельцамі. На нашую думку, ані тыя, ані другія ня маюць рацыі: з аднаго боку, па разважнасці паводзінаў тапельцаў цяжка меркаваць, каб яны былі ў перманентна пьяным стане, а з другога боку - усе, нават зачтывая атэісты ведаюць: у анёлаў ёсьць крылы, а Тапельцы, як съцвярджаюць съведкі, іх ня маюць. Апроч таго, анёлы - істоты бясполыя, тапелец жа абавязкова мужчына. Што ж тычыцца айчыннае вэрсыі этнагенезу Тапельцаў, нам падаецца мэтазгодным меркаваныне сэктара паранафармальных зъяваў і замагільнага съвету Акадэміі навук Беларусі, паводле якога Тапельцы - рэшткі ўшчэнт зъдзічэлага яцьвяскага народу.

Пры ўсёй сваёй жорсткасці Тапельцы - істоты надзіва спрадядлівия. У гэтым можна пераканацца з наступнай гісторыі, дакумэнтальна засьведчанай у газэце «Вечаровы Гомель» ад 31.06.1978 г.

У тым жа годзе ад пачатку купальнага сезону на рацэ Сож пасыпела патануць 66 чалавек. Дзіўная акалічнасць: аніводзін труп ня быў знайдзены. Свяякі ахвяраў на вадзе, як і мае быць, пачалі звяртацца да аквалянгістаў-ратаўнікоў прыватным чынам, каб тыя за пэўную суму знайшлі патанулых. Неўзабаве трупы былі знайдзены й передадзены для пахаванья, а грошы нябожчыковых свяякоў перайшлі да аквалянгістаў. На шматлікія запыты гарадзкой пракуратуры ратаўнікі съцвярджалі, што такую вялікую колькасць ахвяраў можна вытлумачыць толькі наяўнасцю звышнатуральнай істоты-забойцы - відавочна Тапельца. На змаганыне з пачварай былі выкліканы вайсковыя катэры Пінскай флятыліі, але траленьне фарватэру й глыбінныя выбухі былі безвыніковыя.

I, нарэшце, калі агульная колькасць ахвяраў сягнула за сотню ды гомельскія гарадзкія ўлады афіцыйна прызналі сваю бездапаможнасць перад пачварай, здарылася наступнае:

Аднае раніцы на ратаўнічае станцыі нікто не адказваў на тэлефонныя званкі, і неўзабаве туды быў накіраваны міліцэйскі патруль. Перад іх вачыма паўсталі незабыўнае відовішча: увесь атрад аквалянгістаў-ратаўальнікаў быў звязаны па руках і нагох якарным

ланцугом у памяшканыні кампрэсарнай, вонраткі на іх не было, а ў дупу кожнага быў заткнуты шлянг аквалянга - цэлы небаракаў-падводнікаў паразьдзімала съціснутым паветрам так, што яны зтамалі палову памяшканыня. Пасля працяглых пошукаў уражаныя міліцыянты адшкулі адзінага ацалялага съведку трагедыі - той пасыпей схавацца пад перакуленай лодкай. Ён і расказаў на допыце, што на самое справе людзей тапілі ратаўнікі з брыдкімі карысьлівымі мэтамі - вымагаць грошы са сваякоў, а цэлы ў чаканыні выкупу хавалі пад корчамі. Але ліхадзеі моцна памыліся, усклаўшы адказнасць за свае злачынствы на бязьвіннага Тапельца. Калі водная пачвара выпадкова прачытала занатоўку з паклёпам на яго ў «Вечаровым Гомелі», то трохі раззлавалася й вырашыла звыклымі ёй сродкамі аднавіць справядлівасць: Тапелец зъявіўся ўначы на ратаўнічую станцыю й учыніў самасуд.

Гэты маленькі эпізод дазваліе, аднак, зрабіць выснову: людзі, прызначаныя ратаваць нашыя жыцці, часам бываюць значна страшнейшымі за тых, ад каго яны мусіць нас ратаваць.

Пры ўсёй сваёй жорсткасці і хцівасці Тапельцы не выносяць няшчырасці, ілюстрацыяй чаму - яшчэ адна гісторыя, якая адбылася ў чэрвені гэтага года. Старшыня камісіі Вярхоўнага Савета па барадзьбе зь цемрашальствам, народны дэпутат Шч., выкарыстоўваючы сваё службовае становішча, распачаў будаўніцтва катэджжа на беразе возера Нарач у водаахоўнае зоне. Але пад самы канец будаўніцтва глеба нечакана пачала прасядаць. Ніхто з будаўнікоў ня мог даць рады, праца, у якую гаспадар уклаў хаця і дзяржаўныя, але вялікія грошы, была дарэмнай, тады нехта з сябраў камісіі парай звязацца з сапраўдным гаспадаром узъбярэжжа - нарачанскім Тапельцам. Шч. так і зрабіў. Тапелец запэуніў, што ўратуе будоўлю, але наўзамен запатрабаваў з дэпутата прынесці яму ў ахвяру пяць жыццяў. Дэпутат, які прызвычаўся легкадумна абяцаць што заўгодна, з радасцю пагадзіўся, і калі надыйшоў час расплаты, утапіў у нарачанскіх водах пяць мяйсцовых катоў, якіх адкупіў за пляшку ў тутэйшага гіцаля. Тапелец справядліва пакрыўдзіўся, і на навасельні закінуў праз фортку ў вакно моцна забуцьвельня тушкі жывёлаў і

крыкнуў: «Мы яшчэ паraphуемся!..» Дэпутат Шч. пакінуў гэтую перасыярогу без увагі, але дарма: літаральна празь месяц пад час вясельля ягонага сына галоўны мэрсэдэс шлюбнага картэжу, у якім сядзелі маладыя, сам дэпутат, ягоная жонка й асабісты шафёр, страціў кіраваныне й на вачох у пералякане аховы зваліўся з грэблі ў возера. Машыну з расчыненымі дзвіярыма паднялі толькі праз суткі, але целы ўтопленых шукаюць і дагэтуль.

Відаць, быць непрызнанымі чалавецкімі законамі часам значна латвей, чым знаходзіцца пад іх аховаю: падобнае становішча дазваляе бяскарна зводзіць рахункі з падманшчыкамі, нават калі яны зьяўляюцца сэнатарамі дыйд дэпутатамі.

Лазынік

Гэтая пачвара вядзеца ў лазынях, што вынікае з самое назвы, а таксама ў ванных пакоях, душавых і басейнах. Лазынік ніколі не апранаеца. Звычайна мае выгляд маленькага дзядка з доўгаю барадою, якою ён прыкрывае свой магутны, заўсёды ўзбуджаны чэляс. Жыве ў вэнтыляцыйных шахтах, а калі зьяўляеца на людзях, то часыцей за ўсё выдае сябе за масажыста альбо за сантэхніка. Характар мае надзвычай юрлівы, і адрозніць яго ад сапраўднага масажыста або сантэхніка вельмі цяжка, бо адзінае, пра што Лазынік умее гаварыць - гэта полавыя стасункі. Аматары лазыні ня раз бачылі яго, але хто спэцыяльна запомніць маленькага доўгабародага дзядка ў вязанай лыжной шапачцы! Да таго ж, разглядаць ў лазыні незнаёмых - ня вельмі прастойна. Калі ў чыста мужчынскае кампаніі Лазынік паводзіць сябе нэутральна, адно што бесперапынна гаворыць, то пры зьяўленыні жанчын насыцярожваеца. Ён сочыць за тым, каб лазыня, дзе ён жыве, выкарыстоўвалася па сваім прымым прызначэнні - сапраўды, каму прыемна, калі ў чужым доме госьці пачынаюць паводзіць сябе па-сувінску. У падобных выпадках Лазынік і выяўляе ўсю сваю моц, але ягоная помста распуснікам досыць своеасаблівая.

Вось што здарылася з дзевяціклясніцай Ч., якая пасъля школьніх заніткаў замест таго, каб ісьці дахаты вучыцца ўрокаў, разам з настаўнікамі фізкультуры,

крэсъленъня й вайсковае справы паехала ў лазыню спарткомплекса «Раубічы», што пад Менскам...

Трэба адразу сказаць, школьніца Ч. вызначалася неспатольнасьцю ў стасунках з мужчынамі: у парыльні распусныя настаўнікі хацелі кінуць жэрабя, каму на сёньня дастанецца дзяўчына, але тая, да радасыці настаўніка фізкультуры, настаўніка крэсъленъня й настаўніка вайсковае справы, запэўніла, што адужае ўсіх, але толькі па чарзе, бо сарамлівая. Зрабіўшы па чарзе сваю справу, настаўнік фізкультуры, настаўнік крэсъленъня й настаўнік вайсковай падрыхтоўкі пайшлі ў басейн, каб крыху адпачыць і расслабіцца, але неўзабаве яны пачулі пах чагосыці палёнага. Падумаўшы, што недзе замкнула праводку й загарэлася ізаляцыя, яны пабеглі ў душавую, адкуль ішоў пах, там і знайшлі школьніцу з падкладзенымі пад клубы ацынкаванымі начвамі.

Ужо ў рэанімацыі, пасля таго як Ч. апрытомыела, яна расказала наступнае: калі сыйшоў настаўнік вайсковай падрыхтоўкі, у душавой зьявіўся аголены, з надзвычай вялікім чэлясам незнаёмы дзядок у вязанай лыжной шапачцы на галаве і, дастаўшы з-пад шапачкі два прэзэрватывы, абодва надзеў на чэляс. Съедам дзіўны дзядок дастаў прышчэпку для бялізны й зашчаміў сабе нос. «А прышчэпка нашто?» - спыталася дзяўчына. «У мяне алергія на пах палёнай гумы!..» - злосна адказаў дзядок. Што адбылося далей, дзяўчына ня памятае, бо самлела.

Помста Лазыніка мела нечаканыя наступствы: гісторыя атрымала вялікі разголос - на ўсю школу, і неўзабове лазыня спарткомплекса «Раубічы» ўжо не магла задаволіць попыт школьніц і настаўніц, якія жадалі там памыща. Лазыню зачынілі спэцыяльным загадам дырэктара спарткомплекса пасля таго, як ён злавіў у чарзе сваю жонку, але засыліўцы съцвярджаюць, што ніякага Лазыніка не было, а пачвару ўдаваў начны вартаўнік лыжнага трампліна, у будцы якога адміністрацыя спарткомплекса нібыта бачыла мачальнью бараду й пафарбаваную ў цялесны колер міліцэйскую дубінку.

Русалка Камсамольскага возера

Сапраўдных русалак у Беларусі практычна не засталося - гэтыя істоты, якія вызначаюцца звышчалавечай юрлівасцю, і пад час II Сусьветнай вайны задавальнялі натуралёвыя патрэбы ня толькі партызанаў - расейска-камуністычных дыверсантаў, пакінутых на акупаване немцамі тэрыторыі, але й супрацоўнічалі з фашыстоўскімі захопнікамі й калябарантамі. Пасля аднаўлення савецкае ўлады тыя русалкі, што не пасыпелі ўцячы за мяжу, былі бязылітасна вынішчаны органамі НКВД-МГБ. Так, па съведчаннях аднаго ведзьмака зь вёскі Купа, што на Нарачы, савецкі афіцэр у форме капітана МГБ расстраліаў ягоную знёму русалку за тое, што знайшоў пры ёй фотаздымак салдата вэрмахта, з надпісам «Mein Geschenk mein lieben Mädchen» («Мой падарунак улюблёнай дзячынцы»). Таму адзіным вартым даверу съведчаньнем зьяўленення русалак за пасъляваенны час застаецца крымінальная справа за 1982 год, што захоўваеца ў архіве Старажоўскага РАУС. Справа была недаведзеная да канца й скасаваная з тae прычыны, што сярод пацярпелых не знайшлося аніводнага законапаслухмянага грамадзяніна.

Яшчэ са сталінскіх часоў каля грэблі Камсамольскага возера, што ў цэнтры Менска, стаяла жалезабетонная скульптура піянэркі зь вяслом, магутныя формы якой любілі прыводзіць у прыклад сваім сяброўкам аматары начных мілаваньняў. Дзячыны, схільныя да распусты, нават утварылі традыцыю - чапляць на скульптуру станкі ды майткі, і пакідаць на пастамэнце нумары тэлефонаў, выкананыя губной памадай. Такі стан рэчаў, здавалася, задавальняў усіх менчукоў, але аднойчы пажадлівец - старшыня Старажоўскага райвыканкама, жадаючы задаволіць сваю мужчынскую патрэбу, выправіўся на возера да скульптуры - шукаць адпаведныя тэлефоны, і знайшоў тэлефон сваёй кватэры, які, як высьветлілася, пакінула ягоная жонка. Побач зь лічбамі было накрэмзана істотнае ўдакладненне: «Бяру ў рот. Райскага задавальненне». Раззлаваны старшыня выклікаў бульдозэр, і скульптуру скінулі ў возера.

Але гісторыя на гэтым не канчаецца: літаральна праз тыдзень міліцыянты знайшлі на беразе труп невядомага каўкаскай нацыянальнасці. Глыбокіе съяды босых жаночых ног вялі ад яго ў ваду. Экспэртыза ўстанавіла, што каўказец памёр ад козытаў. Сыледчымі было вылучана мноства вэрсыяў, але ніводная не пацьвердзілася. На ўсялякі выпадак міліцыянты затрымалі ўсіх навакольных прастыутак і прастытутаў, але вымушаны былі выпусціць іх на волю. Падобныя загадкавыя забойствы сталі рэгулярнымі, і тады начальнік пастарунка загадаў сутэнёрам, якія дзяліліся зь ім прыбыткам: «Калі ня знайдзеце і не абясшкодзіце дзеёку-забойцу, я прыкрою ваш бізнэс!» Сутэнёры, папярэдне ўзбройшыся кавалкамі арматуры, наладзілі начное дзяжурства, бо губляць перспектывунае мейсца, якраз насупраць новабудоўлі гатэля «Беларусь» не хацелася. Уnoch з 10 на 11 чэрвеня дзяжурства несылі сутэнёры П. і Х. Раптам яны заўважылі, як з вады вылезла на прычал лодачнай станцыі нейкая невядомая ім дзеёука зь вяслом у рукох. Заўважыўшы мужчын, дзеёука яшчэ здалёк запрапанавала ім свае паслугі, але дзяжурных насыцярожылі дзьеve акаличнасці: па-першае, яна не хацела выпускаць вясло з рук, а па-другое - прапаноўвала паслугі задарма. Больш сквапны П. усё ж такі рызыкнуў. Яны леглі ў лодку, і Х., які згадзіўся несыці дзяжурства за дваіх, раптам пачаў нястрыманы рогат калегі. Калі ён падбег і зазірнуў у лодку, то ўбачыў, што дзеёука казыгча цыцкамі ягонага сябру. Нядоўга думаючы, Х. урэзаў нягодніцы арматурай па дупе - ён ледзь не звар'яцеў, убачыўшы, што ад дупы адваліўся вялікі кавалак бетону, агаліўшы дротавы каркас. Але жалезабетонная дзеёука працягвала казытаць П., які выдаваў зь сябе перадсъяротныя стогны. Падняўшыся зь нябожчыка, скульптура замахнулася на Х. вяслом, але той зноў ударыў яе арматурай - дзеёука рассыпалася на кавалкі.

Вядома, начальнік пастарунка не паверыў расказанай гісторыі, але, тым ня менш, забойствы спыніліся.

Гэтае здарэньне яшчэ раз пераконвае ў тым, што нельга псаваць помнікі гісторыі й культуры, пакідаючы на

іх надпісы, нават кранальна зробленыя губной памадай - хай сабе і з намерам падзяліцца радасьцю...

Пан Гувняж

З пэўным дапушчэннем гэтую істоту таксама можна лічыць воднай - калі дапусьціць, што фэкаліі з большага вада. Пан Гувняж дагэтуль зафіксаваны ў адзінкавым асобніку, але зьяўляецца ў розных мейсцах, бо ўсе систэмы каналаізацыі Прыбалтыкі, Беларусі ды Украіны злучаюцца ў адзіны балтыйска-чарнаморскі калектар.

Вельмі павучальная гісторыя здарылася ў Друзгеніках (памылковая летувіская назва - Друскенінкай) у прыбіральні-ратондзе непадалёк былога лецишча маршалка Язэпа Пілсудзкага. Гэтая прыбіральня яшчэ з часоў II Рэчыпаспалітай карысталася нядобрай славай, бо там зьбіralіся выключна прадстаўнікі сексуальных і нацыянальных меншасцяў. Цяпер і раней прыстойнаму чалавеку гідка заходвіць туды, дзе ў смуродных кабінках зъдзяйсьняліся томасексуальныя акты, а ў гэты час нецярпліўцы, спраўляючы вялікую патрэбу ў пісуары, лаяць пэдрастаў па-польску й па-расейску, бо прыбіральня знаходзіцца непадалёк ад польска-расейскага рынку. Але тыя, хто ўсё ж такі траплялі ў кабінкі, часам падвяргаліся дзікаму і, здавалася, бессэнсоўнаму зъдзеку: ніхто з пацярпельных ня мог рацыянальна вытлумачыць, як і чаму анальная адтуліна аказвалася залепленай сургучнай пячаткай з надпісам: «PAN GÓWNIAZ». Нарэшце, адзін камэрсант з Прусаў здолеў злавіць зламысыніка за руку, але, намацаўшы нешта сылізкае й валасатае, азірнуўся: доўгая, як шлянт рука карычневага колеру цятнулася проста з адтуліны ўнітаза. Адзінае, што здолеў зрабіць пераліканы гандляр - выхапіць з пальцаў пячатку.

Пасля гэтага здарэння прыбіральню на ўсялякі выпадак зачынілі на капітальны рамонт, усталіваўшы аўтаматычную систэму вадаспуска - здань зынікла і зъдзекі скончыліся. Так сталая наведвальнікі прыбіральні эмпірыйчным шляхам даведаліся, што Пан Гувняж карае толькі тых, хто не змывае за сабой...

ІІІ. ХАТНЯ ИСТОТЫ

Хут

Сярод хатніх істотаў Хут вызначае ўса найбольшымі памерамі, экзатычным выглядам і здольнасцю перакідацца ў некаторыя гаспадарчыя прылады. Відавочцы съцвярджаюць, што Хут сягае ў вышыню да трох мэтраў, размах крылаў у дарослае істоты - да чатырох мэтраў. Крылы, як у кажана, скуранныя, пальцы рук і ног з кіпцямі. Вядзенца пераважна на гарышчах прыватнаўласніцкіх дамоў. У адрозненьні ад іншых, пераважна шкодных хатніх істотаў, Хут надзіва карысны. Асноўны занятак - шуканье скарбаў, якія пры належным дogleждзе ѹ ўтрыманыні, ён аддае гаспадарам. Галоўная ўмова - штовечар Хуту трэба пакідаць на гарышчы гарачую яечную са шкваркамі й шклянку гарэлкі. Але калі прапусыціца хоць адзін дзень, Хут жорстка адпомсыціца і пярайдзе да іншага гаспадара.

Вось якая гісторыя здарылася на Рабкораўскім завулку ѹ горадзе Менску. У 1942 годзе ѹ доме, які раней належаў вядомаму музыку, канцэртмайстру філярманічнага аркестра Моўшы Эльперу, пасяліўся Грыцко Грынэнка - яфрэйтар украінскага карніцкага батальёна, папярэдне застрэліўшы гаспадара. Аднойчы пасля начных расстрэлаў новы гаспадар, выпіўшы шклянку гарэлкі, не знайшоў закускі й падняўся на гарышчу, куды раней скаваў куфэрак з салам. На гарышчы Грыцко ўбачыў вялізнага кажана, які, зачапіўшыся нагамі за бэльку, дасмоктваў сьвінью скуре. Кажан вышынту сваю пысу да Грыцко й, заўважыўшы, што ад таго нясе гарэлкаю, папрасіў наліць, за што паабяцаў прынесыці гаспадару скарб. З таго часу і павялося - Грынэнка штовечар насіў Хуту на гарышчу яечную са шкваркамі й пляшку самагону, а той разылічваўся зь ім залатымі манэтамі, якія па адной цягну з нумізматычнае калекцыі гаўлятэра Кубэ.

За тры дні да ўваходу ѹ Менск злучэння Чырвонае Арміі ўкраінскі калябарант, напаўшы Хута, папрасіў яго замест чарговай манэты прынесыці даведку, што ён, Грыцко Грынэнка ніякі ня ўкраінец, а Герш Грынштэйн, і

што ён - камісар жыдоўскага партызанскага атрада імя Лазара Маісеевіча Кагановіча. Хут выканаў ягоную просьбу. Так былы карнік стаў героем-падпольшчыкам. Сяброўства паміж Хутом і экс-украінцам працягвалася даволі доўга, але пазбавіўшыся нацыянальнасьці, апошні ня здолеў пазбавіцца адной з нацыянальных рысаў харектару, якая пад старасьць толькі ўзмацнілася. У 1959 годзе гаспадар запатрабаваў за кожную яечню прыносіць не па адной, а па дзве манэты, а то гразіўся зьняць пачвару з харчаванья. І аднаго дня, калі Хут прынёс зь Дзяржаўнага музея замест залатой манэты Жалезны Крыж, Грынэнка зьеў прынесеную Хуту яечню сам.

Пачвара справядліва пакрыўдзілася й ў той жа вечар зьнікла, але Герш-Грыцко нядоўга заставаўся ў самоце: да яго па даносе, напісаным Хутом, зъявіліся КГБісты. Пад час вобыску былі сканфіскаваныя ня толькі залатыя манэты, што было б справядліва, але й багатая калекцыя зубных пратэзаў і мостаў з жоўтага мэталю, назывіраных у час службы ў карным батальёне.

Згодна з традыцыяй, Хут спаліў дом, на гарышчы якога жыў, і перасяліўся да аднаго са съледчых, які, узяўшы пад увагу здольнасьці пачвары, уладкаваў яго штатным супрацоўнікам КГБ.

Таму, трапіўши ў КГБ на допыт, ня варта зьдзіўляцца, калі вам здаецца, што ваш съледчы - гнусная жудасная пачвара. Паабяцайце яму яечню ды шклянку гарэлкі - і ўсё будзе добра.

Дамавік

Гэтая істота, бадай, самая вядомая й папулярная ва ўсім сьвеце. Яна ня праста бяскрыўдная, але й нават карысная. Дамавік ня толькі адганяе шматлікіх злыдухаў, але й дапамагае па гаспадарцы. Праўда, часам і Дамавік ня супраць пажартаваць - напрыклад, зачыніць гаспадароў у прыбіральні (вёска Заблудава) ці пакласыці гаспадыні ў сумачку здохлага пашука (вёска Вялікія Бадуны). Напэўна, гэтыя цалкам бяскрыўдныя жарты й сталіся адной з прычын таго, што недасьведчаныя людзі часам расказваюць ужо зусім неверагоднае - нібыта па

начох Дамавікі насылаюць на мужчынаў сон, каб беспакарана гвалціць іх жонак.

Відаць, даўшы веры падобным неверагодным плёткам і брудным інсінуацыям, прапаршчык палка ўнутраных войскаў Ю. зьдзейсніў непапраўнае: ягоная жонка мылася ў ванніне, забыўшыся прычыніць дзъверы, а Дамавік, які з прычыны сваёй натуралёвой сціпласці не трапляўся гаспадарам на вочы, мыў на кухні посуд. З-за шуму вады ані ён, ані жанчына не пачулі, як з працы вярнуўся вайсковец - у той дзень ён удзельнічаў у разгоне дэманстрацыі, а таму ня здаў табельную зброю. Убачыўшы на кухні аголенага мужчыну - а Дамавікі заўсёды ходзяць бяз вопраткі - ён разрадзіў у яго ўсе набоі, бо прыняў аголенага за каханка. Пропаршчык хацеў застрэліць і жонку, але на шчасце для той, набоі скончыліся. Вайсковец задаволіўся тым, што са злосыці заткнуў ёй у похву вантуз. На жаль, зайдзроснага вайскоўца асудзілі толькі за дробнае хуліганства, бо ў Крымінальным кодэксе няма артыкула, які б прадугледжваў кару за забойства зданяў і пачвараў.

Крывасмок гатэльны (ілжэвупар)

Агульнавядома, што ў дзікай прыродзе адныя віды пачвараў звычайна не ўступаюць у шлюбныя саюзы зь іншымі відамі. Але часам пачваразнаўцы-навукоўцы, нягледзячы на інструкцыі-забароны, ставяць падпольныя досьледы. Так, малодшы навуковы супрацоўнік маскоўскага інстытута Генэтыкі і Цыталёгіі ў сябе на кватэры скрыжаваў Дамавіка з самкай Вупара могілкавага. У выніку зьявіўся гібрыд, які ад бацькі ўзяў здольнасць маскавацца, а ад маці - надзвычайную крыважэрнасць і бяссэнсную агрэсіўнасць. Навуковец вырашыў прадаць гібрыда-крывасмока на варшаўскім рынку за даляры. Прыехаўшы ў Гародню, ён пакінуў чамадан з пачварай, якая знаходзілася ў стане анабіёзу, у нумары гатэля «Беласток». Цікаўная да чужых рэчаў пакаёўка, якую прывабіў цяжкі чамадан, зазірнула ў яго.

Міліцыянты, што прыбылі на мейсца здарэння, літаральна праз гадзіну, так нічога й не дазваліся; экспэртыза паказала, што пакаёўка памерла ад страты

крыві, а ў навукоўца было алібі, ён увесь вечар праседзеў у рэстарацыі, тым ня менш на ўсялякі выпадак яго выслалі назад у Москву. Пачвара ж схавалася ў вэнтыляцыйным канале. З таго часу ў гэтym нумары й пачалі гінуць людзі. Разбэшчаная вялікаю колькасцю ахвяраў, пачвара ўжо ня толькі піла кроў, але дзеля ўласнага задавальнення проста выпускала яе з сонных людзей. За гатэльным нумарам замацавалася кепская рэпутацыя, ад яго адмаўляліся ўсе, нават прастыуткі, якія лічылі за лепшае правесыці сэанс мілавання ў смуроднай кабінцы прыбіральні, чым рзыкаваць у злавесным нумары. Гатэльныя адміністраторкі нават зынялі заўсёдную шыльду: «У гатэль не дапускаюцца валацужныя сабакі, коткі й асобы каўкаскага нацыянальнасці», і са спакойным сэрцам сялі «беларускіх нэграў» у нядобрым нумары, бо ведалі, што на ранічу паўднёвы госьць будзе знайдзены нежывым у калюжыне ўласнае крыві.

Але ня так даўно ў горадзе праходзіў звезд вэтэранаў аднае польскай партызанскае арганізацыі часоў II Сусветнай вайны. Удзельнікі зълёту заарандавалі ўесь гатэль «Беласток». І толькі ўжо заплаціўшы грошы, яны даведаліся пра таямнічыя забойствы. Былы капэлян партызанаў а.Прушынскі паслья непрацяглага, але імпэтнага банкету ў гатэльнай рэстарацыі назваў сваіх таварышаў расейскімі съвіннямі за іх баязлівасць і сам выклікаўся правесыці нач у тым самым нумары. Яго доўга адгаворваў сын - таксама капэлян, але бацька быў няўмольны, і прыхапіўшы з сабою пляшку сыпрытуса «Раяль», сувятары разьмясціліся ў нумары.

Бацька паслья другога кілішка паклаўся спаць і загадаў больш маладому й трываламу да алькаголю сыну пільнаваць свой сон, паабяцаўшы зъмяніць яго а чацвертае гадзіне раніцы. Малодшы капэлян добрасумленна нёс варту, і ў абумоўлены час пачаў будзіць бацьку. Той не прачынаўся. Тады пераляканы сын съязгнуў коўдру і зынікавеў: бацька ляжаў у калюжыне крыві, а да яго грудзі, якраз да татуіроўкі з выявай маршалка Пілсудзскага, прысмактаўся невялікі чорны, парослы рудою шэцьцю крывасмок. Малады капэлян, не разгубіўшыся, накінуў на шию пачвары ружанец і задушыў ім жудасную істоту.

Гэтае здарэньне давяло, што ў Беларусі й ад польскага ружанца можа быць якая-небудзь карысъць.

Стайнік

Гэтая істота, якая раней вялася на стайнях, з прычыны ўрбанізацыі перакінулася на гаражы, трамвайна-траслайбусныя дэпо й транспартныя паркі. Большасьць угонаў самаходаў, аўтобусаў, трамваяў, ровараў, матацыклаў і нават танкаў можна вытлумачыць, калі ўзяць на веру, што Стайнік сапраўды існуе. Раней Стайніка можна было пабачыць у сьвятыле грамнічнае сьвечкі, але цяпер нават грамнічныя сьвечкі вырабляюцца выключна з парафіну, а ня з воску, а таму Стайнік робіць свае справы беспакарана.

Вось якая гісторыя здарылася ў Менску неўзабаве пасля аднаўлення савецкай улады: вайсковы рэгуліроўшчык, стоячы на скрыжаваныні Другой Шостай Лініі й Лагойскага тракта, заўважыў, што ў загарадным кірунку рухаецца вялікі чорны опэль-адмірал з нацысцкай сымболікай на капоце, але ў кабіне нікога няма. Рэгуліроўшчык засвістаў, але самаход не спыніўся. За опэлем была выслана пагоня. Нарэшце, за горадам, перагарадзіўшы шашу, машыну спынілі. Як высьветлілася, машынай кіраваў вядомы беларускі крытык Але́сь (Айзік) Кучар, які праславіўся ў літаратурных колах выключна малым ростам. З-за гэтае прычыны дробнага крытыка й не было бачна за рулём падоранага органамі НКВД трафайнага нямецкага самахода.

Так што яшчэ раз папярэджаем - сапраўднага Стайніка можна ўбачыць адно ў сьвятыле грамнічнае сьвечкі, усё астатніе - драбната й нікчэмнасць...

Чорт хатні

Дагэтуль мы распавядалі пераважна пра зданяў і пачвараў, што вядуцца ва ўмовах дзікай прыроды. Але татальная ўрбанізацыя беларускага жыхыцця не пакідае нячысцікам экалягічных нішаў, і яны вымушаны адаптавацца да новых, нязвыкльых для сябе, часам цалкам неспрыяльных умоваў. Так, для прыкладу, Чорт балотны,

трапіўшы ў гарадзкія ўмовы, канчаткова дэградуе - ягоныя дасыціпныя кпіны ператвараюцца ў дурнаватыя жарты й зьдзекі. Такога балотнага Чорта адлавіў на Гомельшчыне й прывёз з сабой у Менск скандална вядомы паэт С, бо нежанатаму маладзёну было сумна штораніцы выпіваць у самоце. Аднойчы, наведаўшы гістарычную радзіму, пасля тыднёвага запою ён заўважыў у недапітай пляшты гарэлкі Чорта, закаркаваў яе ды прывёз у сталіцу.

У абмен на волю Чорт прапаноўваў яму й пазачарговую кніжку ў выдавецтве «Мастацкая літаратура», і Дзяржаўную прэмію, і мэдаль Францыска Скарыны, і нават пасаду старшыні Рады Саюза пісьменнікаў, але паэт, глянуўшы каламутным вокам на Чорта, сказаў: «Ты дурны, ці што?..» і, навязаўшы нячысціка хвастом да батарэі паравога ацяплення, прымусіў піць нароўні з сабою. У Чорта не было анікага выйсьця, і ён згадзіўся скласці кампанію, але з прычыны сваёй злапамятнасці ў думках пакляўся адпомсыць. Аднак адпомсыціць ніяк не выпадала, бо нявопытны Чорт заўсёды напіваўся да бяспамяцтва раней за паэта.

І вось аднойчы Чорт здагадаўся, якою мусі быць помста: ён злаўчыўся прыхаваць пляшку «Русской водки», якую паэт абачліва пакінуў на ранішнюю апахмелку. Паэт С, не прыняўшы лекавай дозы звычайнага допінгу, маліў, кленчыў, але ўсё дарэмна - Чорт быў няўмольны. Нарэшце, ён згадзіўся аддаць пляшку пры адной умове: калі паэт памяняе ўсе зь ім мейсцам - будзе сядзець, навязаны да батарэі ацяплення, а Чорт замест С. - хадзіць па знёмых літаратарах у паэставым ablічы. Тэрмін Чорт абуровіў такі: гэта будзе працягвацца, пакуль хто не заўважыць падмены.

Чорт у ablічы С, пасяліўшыся ў бары Саюза пісьменнікаў, як толькі мог стараўся працягваць паэтычныя традыцыі - прылюдна мачыўся ў камін, пазыгчаў і не аддаваў пляшкі, чытаў на ўрадавых канцэртах звышнепрыстойныя чатырохрадкоў - але да ўзроўню выхадак сапраўднага беларускага паэта так і не дацягнуў, бо ніколі ня мог выпіваць столькі ж, не губляючы пры гэтым здольнасці рухацца.

З усяго гэтага вынікае мараль: часам прадаць несъмяротную душу нячысціку за пасады, званыні і

ўзнагароды бывае карысна ня толькі для асобнага паэта,
але і для ўсёй беларускай літаратуры...

www.kamunikat.org

IV. ПРЫВІДЫ ХАТНІХ ЖЫВЁЛАЎ

Гэта адзін з самых адметных і, дарэчы, даволі распаўсюджаных падвідаў зданяў, што насяляюць нашу Бацькаўшчыну. Ужо з самой назвы вынікае іхняе паходжанье. Затое наконт мэханікі іх зьяўленыя дагэтуль няма адзінства сярод пачваразнаўцаў. Адныя лічаць, што ў жывёлаў, няхай сабе й хатніх, няма душы, значыцца працягваць жыцьцё пасъля съмерці яны ня могуць. Такія навукоўцы хаця й не адмаўляюць самое існаваныне прывідаў хатніх жывёлаў, лічаць іх праста галюцынацыямі й таму не бяруць пад увагу шкоду, што наносяць гэтыя істоты. Другія настолькі ж беспадстаўна съцвярджаюць - у хатніх жывёлаў ёсьць душа, рыхтык як і ў чалавека, а таму разглядаюць паводзіны такіх зданяў з пазыцыяй чиста чалавечаской логікі, а гэта зноў не дазваляе прагнаваць разъвіцьцё падзеяў. У апошні час зьявіўся трэйці пункт гледжаныя, распрацоўшчыкамі якога, дарэчы, зъяўляюцца аўтары гэтае кнігі; ён грунтуюцца на найноўшых навуковых дасьледаванынях.

Справа палягае на тым, што маюць рацыю адначасова й першыя, і другія навукоўцы - у хатніх жывёлаў ёсьць душы, але маленькія й съмяротныя.

Такая часовая душа ўзынікае ў працэсе доўгага сусідаваныя жывёлы побач з чалавекам. Рашэньне ляжала на паверхні, бо кожны, хто мае імя, мае й душу, а ў жывёл ёсьць мянушки, значыцца - ёсьць ключ, з дапамогаю якога мажліва выклікаць іх з замагільнага съвету. Прафэсійныя сыпрыты пазыбягаюць рабіць падобнае, таму што з жывёламі няма пра што пагаварыць, а вось аматары часам практикуюць падобныя дзёянні, а потым, ня ведаючы як вярнуць прывід у замагільны съвет, асуджаюць яго на блуканьні ў матэрыйальным. У некаторых краінах таварысты аховы жывёлаў дамагліся прыняцця законаў, якія прадугледжваюць судовую адказнасць за падобнае, але Беларусі, на жаль, яшчэ далёка да сапраўднае дэмакратыі.

На гэтым варта перайсьці да канкрэтных прыкладаў, бо апошняя тэма, уласна кажучы, праблемаў пачваразнаўства ня тычыцца.

Сабака-вушанка

Апошнім часам у Беларусі актыўніцаўся своеасаблівы бізнэс гіцляў-злодзеяў. Яны выкрадаюць сабак, пераважна з бухматаю поўсьцю: колі, нью-файндлендаў, каўкаскіх аўчараў, лупяць зь іх скуру й шыюць шапкі. Каб пазъбегнуць выпадкаў, калі ўважлівы гаспадар пазнае на галаве незнаёмага праходнага рэшткі свайго ўлюбёнага сабакі, гіцалі-злодзеі зарганізавалі збыт футравых вырабаў на расейскім базары ў Беластоку.

Аднаго разу зынік сабака аднаго з гарадзенскіх мытнікаў - колі па мянушцы Лютар. Гаспадар колькі не шукаў яго, так і не знайшоў, але аднойчы ў съне да яго зъявіўся Лютар, ускараскайся на галаву і паклаўся там, завязаўшы лапы вузлом. Мытнік спачатку не зразумеў сэнс мроі, але назаўтра сон паўтарыўся. На трэйцюю ноч гаспадар пабачыў свайго сабаку з тэлефоннай трубкай у лапах, а калі назаўтра заступіў на службу, у памяшканьні мытні прагучалі тэлефонны званок. Невядомы папярэдзіў, што сёньня мяжу перасякнуть кантрабандысты й назваў нумар іхняе машыны. Голос падаўся мытніку надзвіва знаёмым, праўда, гучай ён з моцным шатландzkім акцэнтам і нібыта аднекуль здалёк. «Як з магілы», - прызнаўся ён свайму сябру.

Названую машыну затрымалі. Мытнік адразу ж на адной з вушанак, знойдзеных зашытымі ў сядзеньне, пазнаў свайго сябра Лютара. Потым, на выставе, арганізаванай у Гарадні, большасць шапак была апазнаная. Гіцляў-злачынцаў аддалі пад суд. А да мытніка ў съне зноў прыйшоў сабака й ўдзячна лізнуў у твар.

Афганскі Пацука

Калі гісторыя пра прывід сабакі мытніка, можна сказаць - нават прасветленая, то гэтая, пра Афганскага Пацука, бадай што самая крыважэрная з усіх зафіксаваных выпадкаў сутыкнення чалавека з прывідамі хатніх жывёлаў. Здарылася яна ў Кобрыні ў 1987 годзе. А потым падобныя здарэнні пракаціліся эпідэміяй па ўсёй Беларусі.

Грамадзянка гэтага райцэнтра Н. выправіла свайго сына служыць у, тады яшчэ савецкае, войска. А той трапіў на вайну ў Афганістан. У якасці падарунка сын прывёз маці з-за мяжы забранага ў адным з кішлакоў сабаку. Тамтэйшыя сяляне пераканалі хлопца, што гэта - майсцовая парода балёнак. Сабака быў маленъкі, бухматы, але зь дзіўнаю, доўгаю завостранаю пысаю. Грамадзянка Н. пасяліла сабачку ў сваім пакоі. Жанчыну адразу ж насыцярожыла тое, што ён нічога ня еў, толькі піў, да таго ж не хлябтаў, а менавіта ўсмоктваў вадкасьць сваёю доўгаю пысаю.

Грамадзянка Н. не заўважыла нічога асабліва кепскага. Хіба што сабака не брахаў. Але ўжо праз тыдзень яна адчула млявасць. З кожным наступным днём ёй рабілася ўсё горш і горш. А вось сабачка наадварот - штодня тлусццеў, хаця нічога ня еў. Паводзіць сябе ён стаў таксама дзіўна: удзень спаў, зашыўшыся ў цёмане мейсца, а пад вечар ажываў. Нарэшце жанчына настолькі саслабела, што яе давялося пакласці ў шпіталь. А праз тыдзень небарарака памерла. Дактары паставілі дыягназ - малакроўе й съпісалі съмерць на наступствы чарнобыльская катастрофы. Сын забраў сабачку да сябе, а праз месяц сканала ягоная жонка й з тым жа самым дыягназам. Удавец у ноч паслья пахаваньня ня мог заснуць; пачуўшы плач малога сына, ён зазірнуў у дзіцячы пакой і ўбачыў, што афганская істота шчэміца пад коўдру да малога. Вэтэрн спачатку падумаў, што сабачка праста хоча прылашчыцца, але неўзабаве заўважыў, што цэляя пыса жывёлы перапэцкана крываю.

З раніцы зъляканы маладзён панёс свой вайсковы трафей да вэтэрынара, але той доўга ня мог даць рады, бо падобнай жывёлы ніколі не сустракалі на тутэйшых абшарах. Параіўшыся, мужчыны палічылі за лепшае ўсыпіць сабачку. Пачалі з хляраформу, але дзіўная істота, прасядзеўшы мо з гадзіну ў шкляным слоіку па лыткі ў сонным, так і не сканала. Тады разьюшаны вэтэрынар, скапіўшы вялікія нажніцы для кастрацыі, перарэзаў азіяцкую поскудзь напалам, і ледзьве не самлеў - пачвара ўяўляла сабою адну толькі скуру, у сярэдзіне якой целяпалася густая й яшчэ цёплая чалавечая кроў.

Съледчыя вайсковае пракуратуры, якія зацікавіліся гэтай справай, высыветлі наступнае:

У некаторых, непраходных для цяжкой савецкай тэхнікі, раёнах Афганістана з паганскіх часоў і дагэтуль захаваўся культ сабак. Азіяцкія ведзымакі могуць адасабляць і кансерваваць душы зьедзеных у культавых мэтах чацвераногіх сяброў. Па патрэбе гэтая душы ўдзімаюцца ў залупленыя сабачыя скуры - так з'яўляецца на съвет жахлівы крывасмок. Суседнім народам здаўна вядомы хітрыкі падступных ведзымаў; такія монстры на мусульманскім Усходзе маюць назуву Афганскі Пашук.

Гэтая гісторыя яшчэ раз даводзіць слушнасць усім вядомых вайскова-палітычных дактрын, паводле якіх Беларусь мусі захоўваць нэутральны статус і ня ўдзельнічаць у каланіяльных войнах суседзяў.

Прывід сібірскага ката князя Паскевіча

Здаўна ў Гомельскім парку культуры й адпачынку, пераробленым зь сядзібы князя Паскевіча-Эрыванскага, увагу наведвальнікаў вабіць вялікі валун з выбітym на ім надпісам «Лордъ». Як съцвярджаюць гісторыкі-зданезнаўцы, пад гэтым каменём пахаваны ўлюблёны сибірскі кот магната. Пры жыцці кот Лорд праславіўся тым, што ня толькі спраўна лаві мышаў і нават пацукоў у палацы гаспадара, але й ўдзельнічаў ва ўлюблёных забавах Паскевіча - у паляваньнях на дробную жывёлу й на прыгонных палешукоў. Дарэчы, заслугоўвае ўвагі й сама тэхналёгія палявання, распрацаваная фаварытам расейскага імпэраторскага двара: егер, сядоучы на кані, браў ката на рукі, і калі наганяў сваю ахвяру, кідаў хатняга драгежніка ёй на плечы. Кот са злосным вуркатаньнем у момант перацінаў артэрыю й цягнуў яшчэ цёплую здабычу да гаспадара. Так працягвалася да тых часоў, пакуль кот не натрапіў на палешука-сыфілітыка, і празь некаторы час сканаў у жахлівых пакутах. Удзячны князь пахаваў свайго ўлюблёнца на высокім беразе Сожа, каб пад час шпацыраў з паненкамі па парку мець нагоду для прыемных успамінаў і вытанчанай гаворкі.

Пасля прыходу да ўлады бальшавікоў, нашчадкі князя былі расстраленыя, а сядзіба перароблена на

асяродак выхаваньня юных ленінцаў - нашчадкаў прыгонных палешукоў. Новыя гаспадары паводзілі сябе ў новых, цалкам нязвычайных варунках шыкоўнага палаца, як і мае быць: паскудзілі ў саксонскі фарфор, покуль ён быў цэлы, прадавалі на рынку спшэнт, што застаўся ад быльых уладальнікаў, а на грошы, прыдбаныя ад гандлю, куплялі мэдычны съпрытыс. Між іншым, дзеткам вельмі спадабалася ладзіць свае алькагольныя оргіі (да сапраўднага сэксу яны яшчэ не дарасьлі) на валуне-надмагільі ўлюбёнца былога гаспадара.

Дзеці зьнікалі й раней, але для выхавацеляў у часы паміж ваенных ліхалеццяў гэта падавалася цалкам натуральным. Аднак ў 1954 годзе, калі раптоўна зьнік сын прысланага з Тамбова партфункцыянэра, пачалося афіцыйнае расесьследаванье. Гэтым разам да паказаньняў непаўнагоддзеніх п'яніц прыслушаліся, а яны паказвалі наступнае:

Спачатку дзіцячыя забавы ішлі як звычайна: юныя ленінцы пілі, білі пляшкі аб надмагільле, займаліся мастурбацыяй, частавалі адзін аднаго падабранымі на паркавых алеях недакуркамі. Але аднойчы сын тамбоўскага партфункцыянэра вырашыў навучыць новых сяброў ўлюбёнаі забаве расейскіх падлеткаў, а менавіта: «Хто зробіць сікунамі ў зямлі глыбейшую съвідравіну?» Відавочна, перамагаў спрэктываны ў гэтай звышазартнай гульні расейскі юнак, але атрымаць асалоду з гэтага ён так і не пасыпеў: з-пад зямлі высунулася калматая лапа, наматала струмень на кіпцюры й зацягнула пераможцу пад камень. Зъляканыя дзеці кінуліся наўцёкі.

Съледчыя напачатку не далі веры пачутаму, але на ўсялякі вышадак адварнулі надмагільле. Дол поўніўся дзіцячымі касыцьмі - старымі й з прырослымі яшчэ съвежымі кавалкамі мяса. На чалавечых рэштках ляжаў некрануты цвільлю вялізных памераў кот, уткнуўшыся пысай у адгрызаную галаву прарапагандыста расейскіх народных гульняў. На жаль, далейшы лёс гэтай жудаснай пачвары невядомы: службы бясьпекі, зъмясьціўшы сваю знаходку ў съвінцовы канцэйнэр, звязылі яе ў Москву, а матэрываляы съледztва засакрэцілі.

На прыкладзе гэтай гісторыі можна яшчэ раз пераканацца, што да гульняў іншых народаў трэба ставіцца зь вялікай асцяярожнасцю.

Прывід горнага казла

Іншым разам у якасці зданяў выступаюць ня толькі самі жывёлы, але й часткі іхніх целаў. Доказам гэтаму зьяўляеца кранальная гісторыя, што нядайна надарылася ў беларускай сталіцы. Недасканаласць беларускага заканадаўства дазваляе чужынцам прымат грамадзянства Рэспублікі Беларусь. Такім чынам шматлікія тэрарысты, крыміналінікі, гвалтаўнікі, спэкулянты зброяй і наркотыкамі, угонішчыкі самалётаў, рэкіцёры, злодзеі ды іншыя асобы каўкаскай нацыянальнасці асядаюць у Менску. На жаль, іхнія норавы й мараль часам несумішчальныя з мэнталітэтам тутэйшых жыхароў...

Грамадзянка Азэрбайджана Зульфія Т., прыехаўшы з арцахскага горада Хаджалы, прывезла з сабою горнага казла Салямбэка. Азіяцкая збачэнка ўчыніла над беднай жывёлай сапраўдны зьдзек; яшчэ казълянняцем яна выхапіла яго са статка й мэтадам упартай дрэсыроўкі прывучыла задавальняць свае вычварныя полавыя патрэбы. Выхаваны на самоце, небарарака-казёл нават і не падазраваў, што на съвеце існуюць козы; ён думаў, што ўсе ягоныя суродзічы маюць полавыя стасункі толькі з азэрбайджанкамі.

Пасяліўшыся ў прэстыжным раёне насупраць сумнавядомага Камароўскага рынку, Зульфія Т. штовечар выводзіла шпацыраваць свайго сужыцеля на ашыйніку. Так працягвалася да тых часоў, пакуль казёл Салямбэк ня ўбачыў па повязі ў рукох адное вясковае кабеты маладую казу, пасля чаго адразу зразумеў усю ненатуральнасць свайго жыццяладу. Сарваўшыся з ашыйніка, Салямбэк наскочыў на козачку й пасъля кароткага, але бурлівага акту канчаткова вызначыў для сябе, што больш піколі не пакладзеца ў адну пасыцель з гаспадынню.

Чаго толькі не рабіла Зульфія: спрабавала спакусіць яго цукрам, съвежай капустай, катавала электратокам, згаліла бараду, але казёл быў няўмольны; Салямбэк стрымаў дадзенае сабе слова. Тады азіятка, скільная да

ненатуральнай, на беларускі погляд, распусты, забіла каханка. Адрэзаўшы Салямбэкову галаву, яна зрабіла зь яе чучала й павесіла над кухонным столом. А паколькі, жывучы каля Камароўкі, знайсці азэрбайджанца значна лягчэй, чым якога-небудзь іншага казла, Зульфія Т. неўзабаве прывяла ў свой дом новага абраныніка - гандляра гранатамі Гейдара К. Але як ні стараўся апошні стаць вартаснай заменай у вачох Зульфіі Т., так і ня змог. Аднойчы Гейдар, распрадаўшы свае гранаты, сядзяў на кухні й скардзіўся чарговаму сваяку на неспатольную прагу жонкі. Раптам над імі прагучала мэканьне. Азэрбайджанцы, падняўшы галовы, з жахлівым зьдзіўленнем заўважылі, што галава Салямбэка ажыла. За паўгадзіны галава небаракі распавяяла, чаму й як апынулася прыбітаю да съянны, і папярэдзіла Гейдара, што калі ў бліжэйшы час той ня здолее задаволіць Зульфію Т., то неўзабаве чучала зь ягонае галавы апынецца побач. Каб слова чучала галавы Салямбэка ня спраўдзіліся, гандляр, ня бачачы іншага выйсця, закалоў Зульфію Т. шашлычным шампурам і ўцёк на гістарычную радзіму, адкуль па телефоне пераказаў менскай міліцыі прычыны забойства.

Чучала галавы цяпер знаходзіцца ў лябараторыі Інстытута Зданезнаўства й Пачварагадоўлі, але пакуль яна маўчицца.

Дарэчы, гэты эпізод зьявіўся адной з прычын таго, што беларуская парлямэнцкая апазыцыя настойвае на ўвядзенінне візавага рэжыму й тэрміну натурализацыі для розных казлоў каўкаскага паходжаньня.

V. ГІСТАРЫЧНЫЯ ЗДАНІ

На працягу стагодзьдзяй Беларусь зьведала панаваныне шмат гнёсных істотаў, але ня ўсе яны, на шчасьце, мелі ўплыў на ход гістарычных падзеяў. Зданяй, якія б мелі гістарычную каштоўнасць, зафіксавана няшмат, але яны ўсё ж існуюць. Пачваразнаўцы вывелі дэльта вэрсыі тлумачэння іх існавання. Паводле першай, якой прытрымліваецца сэктар вывучэння парапармальных звязаў Інстытута Пачварагадоўлі й Зданезнаўства Акдэміі навук, падобныя здані - гэта душы памерлых людзей, якія пры жыцці ня выканалі нейкай важнай справы й з гэтае прычыны засталіся на зямлі да поўнага яе выканання. Цікавую вэрсюю вылучыла нефармальная навуковая суполка «Тутэйшыя пярэваратні»: згодна зь ёю, здані - гэта душы грэшнікаў, і такія чорныя, што ім не знайшлося месца ня толькі на небе, але і ў пекле.

Пытаныне генэзісу й існавання гістарычных зданяў застаецца канчаткова нявырашаным -абодва бакі вылучаюць на карысць сваім вэрсіям важкія навуковыя аргументы й, здаецца, кожны па-свойму мае рацыю. Каб спрайдзіць абедзыве вэрсыі, трэба ўсталяваць зь якой-небудзь зданнюны сталы навуковы кантакт, але да сёньня ўсе спробы дасыльдчыкаў зрабіць гэта канчаліся жахліва - ці пакутніцкае съмерцю ці, у лепшым разе - незваротным вар'яцтвам навукоўца. Шмат іх паклада свае маладыя жыцці на алтар навукі, але таямніцы гістарычных зданяў так і засталіся неразгаданымі...

Чорная Дама Нясівіскага замка

Ці ня кожны беларускі замак і палац мае свайго прывіда - Чорную ці Белую Даму і г. д. Але сапраўды гістарычнай зданню можно назваць толькі Барбару Радзівіл, вядомую як Чорная Дама Нясівіскага замка.

Гэты прывід па загадзе караля польскага й вялікага князя літоўскага Жыгімонта Аўгуста выклікаў папулярны ў тых часах экстрасэнс, сыпрыйт, чарнакінжнік і астроляг пан Твардоўскі. У часе наладжанага ім сыпрытычнага сэнсану ў замку вялае звязвалася чорная-чорная постаць, у якой

присутныя адразу ж пазналі нядаўна памерлую жонку манарха. Жыгімонт, які вельмі пакутаваў пасъля съмерці Барбары, нягледзячы на забарону чарнакніжніка, кінуўся да яе зь лямантам «Басенька, мая Басенька!..» і хацеў затрымаць, але здань адразу ж зынікла - ад яе засталася адно жменька попелу пасярэдзіне залі.

Гэты факт агульнавядомы, пацвёрджаны аўтарытэтнымі крыніцамі й таму не падлягае дыскусіям нават сярод скептычна настроеных навукоўцаў. Але мала хто ведае, што адбылося амаль праз чатырыста гадоў пасъля таго здарэння.

У 1944 годзе пасъля таго, як Нясьвіж пакінулі нямецкія акупанты, у горад увайшлі ня лепшыя за іх агрэсары - Чырвонае Войска. Родавы замак Радзівілаў сваёй прыгажосцю прывабіў азіяцкіх дзікуноў і, пэўна, з тae прычыны генэрал Жукаў разъмясціўся ў ім са сваім штабам. Савецкія афіцэры, пераняўшы эстафету гітлерайцаў, паводзілі сябе ў замку, як і мае быць на акупаванае тэрыторыі - съпярша яны разрабавалі тое, што не пасъпелі разрабаваць фашистоўскія папярэднікі, пасъля чаго іх агрэсія скіравалася ў цалкам натуральным для барбараў кірунку. Яны падмалёўвалі выявам продкаў старажытнага беларускага рода вусікі, рожкі, цышкі ды чэлясы, стралялі ў іх зь пісталетаў. Асабліва вабіў дзікуноў замкавы парк, надзіва прыдатны, на іх думку, каб гадзіць на яго алеях і гвалціць пад векавымі дрэвамі мяйсцовых паненак.

У апошнім найбольшай неспатольнасцю вызначаўся контрвыведнік «СМЕРШа» («СМЕРТЬ Шпіонам») маёр X., надзіва хцівы фацэт з Сыбіру. Ён неаднаразова пахваляўся, што не прапусціў аніводнае паненкі ад чатырнаццаці да шасцідзесяці гадоў ва ўсёй акрузе. Аднойчы, вяртаючыся пасъля начных расстрэлаў праз замкавы парк, хцівы маёр вырашыў задаволіць малую патрэбу, зайшоў за вялікае дрэва й, расшпіліўшы галіфэ, заўважыў непадалёку ад сябе чорную жаночую постаць, якая падалася яму незнамай. Зрабіўшы свою справу, узрадаваны контрвыведнік з чэлясам напагатове пайшоў на даму, але тая зусім нечакана сама рушыла яму насустрач - здавалася, незнамка нрагнула быць згвалтаванай сыбіраком. Маёр X. паваліў жанчыну пад

дрэва, і толькі зьдзейсьніўшы зь ёю палавы акт, з жахам заўважыў, што партнёрка ператварылася ў жменьку попеду, гэтак жа сама, як і падстава ягонай мужчынскай годнасці.

Наступнае раніцы контрвыведнік, кіруючыся пачуцьцём партыйнага абавязку, а таксама жадаючы апраўдацца ў вачох начальства, у падрабязным рапарце напісаў, што меў полавыя стасункі са зданью. Але тут маёра чакала прыкрая неспадзянка: па-першае, начальства палічыла, што Х. захварэў на нейкую цяжкую форму вэнэрыйнае хваробы й цяпер хоча выкруціцца, але гэта ў вачох начальства было б драбязою, каб не паведамленыне маёра пра здань; кіраўніцтва «СМЕРШу» моцна раззлавала, што контрвыведнік, выхаваны ў канонах ленінска-сталінскага матэрыялізму, верыць у прывіды прадстаўнікоў феадалын-эксплюататарскіх клясаў. Празь некалькі дзён сыбірак, асуджаны за антысавецкую агітацыю й шпіянаж на карысць Вялікага Княства Літоўскага, ужо не маёрам, а звычайнym зъняволеным ехаў бітма набітым таварным вагонам у адваротны фронту бок - на сваю гістарычную радзіму. Але да самай съмерці - а загінуў Х. ў 1949 годзе, прыціснуты бервянном на лесапавале - ён так і ня мог стоячы спраўляць сваю малую патрэбу.

З гэтай невялічкай, але павучальнай гісторыі вынікаюць, як мінімум, дзьве высновы - па-першае, яна съведчыць, наколькі небяспечнымі для жыцця, здароўя і кар'еры контрвыведніка могуць стаць пазашлюбныя полавыя стасункі, а па-другое - яшчэ раз пераконвае, што трапіўшы на чужыну, трэба паважліва ставіцца ня толькі да тамтэйшых помнікаў гісторыі і культуры, але й да мяйсцовых зданяў - хай нават і эксплюататарскіх клясаў...

Маскоўскі цар Ілжэдзімітры

Навукоўцы сцвярджаюць, што многія прывіды гістарычных асобаў характарызуюцца незвычайнай упартасцю й пасъядоўнасцю ўчынкаў - паставіўшы сабе нешта за мэту пры жыцці й не выканаўшы гэтага, яны мусіць і пасъля съмерці працягваць сваю дзейнасць, толькі не ў чалавецкім, а ў прывідным абліччы.

Гэта добра бачна на прыкладзе здані знакамітага авантурыста, знанага ў гісторыі пад імём Ілжэдзімітрыя.

Паходжаныне гэтага чалавека, які напачатку XVII ст. займаў трон маскоўскіх цароў, і дагэтуль выклікае спрэчкі. Расейскія зданезнаўцы з упэйненасцю съцвярджаюць, што асоба, якая ўдавала царэвіча Дзімітрыя, забітага ў Углічы па загаду Барыса Гадунова, ёсьць беглы манах Грыгоры Атрэп'еў; усе вэрсыі наконт іншаземнага паходжання рашуча адхіляюцца - пэўна з тae прычыны, што ў съядомасць маскоўскіх зданеёграфаў не ўкладаецца, як гэта трон уладара «Трэйцяга Рыма» можа займаць замежны афэрыст.

Шырокавядомы ў беларускіх нацыяналістычных колах съпрыят і зданезнаўца Ўладзімір Караткевіч, які сваімі літаратурнымі творамі ня раз уваскращаў цені забытых продкаў, даводзіў, што на самой справе Ілжэдзімітры быў настаўнікам са слыннага горада Магілева. Гэтая вэрсія выдае на праўдападобную - тым больш, што менавіта гэты беларускі горад стаў для дынастыі Раманавых фатальным...

Амаль чатыраста гадоў таму гэты чалавек, карыстаючыся бязладзьдзем у маскоўскае дзяржаве, стаў на чале беларускай ды польскай шляхты, а таксама ўкраінскага казацтва й распачаў паход за ўсходнюю мяжу з высокароднай мэтай - далучыць Расею да Вялікага Княства Літоўскага. Напачатку ўсё было добра - неўзабаве беларуска-польскае войска заняло Москву. Расейцы - і халопы, і баяры - віталі вызваліцеляў ад тыраніі цара Барыса. Невядома, як бы разгортваліся далейшыя падзеі, каб гэты выдатны палітычны дзеяч замацаваўся на маскоўскім троне - магчыма, што асыміляваўшыся з больш цывілізаванымі прышэльцамі, маскоўцы б страцілі сваю заўсёдную агрэсіўнасць, і гісторыя беларусаў, расейцаў і палякаў не была б такой крывавай ды жорсткай. Але, карыстаючыся нагодай, польская каталіцкія місіянэры, што прыбылі ў абозе войска, пачалі абарачаць маскалёў у сваю канфесію, чым усё й сапсавалі. Расейцы адварнуліся ад Ілжэдзімітрыя, і ён, каб не патрапіць у рукі разьюшанага натоўпа маскалёў на чале з грамадзянінам Мініным і князем Пажарскім, быў вымушаны выкінуцца з вакна аднаго крамлёўскага палаца. Кажуць, што перад

съмерцю ён пакляўся адпомсыціца кожнаму, хто стане маскоўскім царом, сказаўшы: «Я яшчэ прыйду да вас, ававязкова прыйду...» Цела Ілжэдзімітрыя было спалена на попел, якім, зарадзіўшы гармату, стрэлілі ў той бок, адкуль ён прыйшоў - на Захад. Сьведкі гэтага гістарычнага стрэлу аднагалосна съцвярджалі, што разам з порахавым дымам з жарала гарматы выляцеў нейкі паўпразысты, амаль нябачны ценъ і, пагразіўшы расейскаму народу пальцам, паляцеў у бок царскіх палацаў...

Празь некаторы час у Рasei паўстала дынастыя Раманавых. Але ці не палова цароў гэтае дынастыі прыняла пакутніцкую съмерць: Пётар II памёр ад воспы; Іаан Антонавіч зусім малым дзіцёнкам быў пасаджаны ў вастрог, дзе звар'яцеў і, дасягнуўшы чатырнаццаці гадоў, памёр; Пётар III быў забіты пад час палацавага перавароту табакеркай у скронь; Кацярыну II, як съцвярджаюць вартыя даверу крыніцы, паранулі дзідаю ў дупу зь дзюркі палацавай прыбіральні; Павал I быў задушаны ўласным шалікам пад час яшчэ аднага перавароту; Мікалай I атруціўся; Аляксандра II разарвала бомбаю беларускага шляхціца Грыніявіцкага; Аляксандар III сканаў ад запою...

Кажуць, што ўсе яны перад сконам бачылі нейкі ценъ, які грозячы пальцам, шаптаў: «Я яшчэ прыйду да вас, ававязкова прыйду...»

А апошні цар Мікалай II, потым расстралены ў Екацерынбурзе бальшавікамі, як вядома, падпісаў адрачэныне ад прастолу менавіта ў Магілеве, на гістарычны радзіме прывіда. Так спраўдзіліся слова Ілжэдзімітрыя: толькі гэтым разам ня ён прыйшоў да маскоўскага манарха, а Мікалай II - да яго.

З тых часоў ценъ зынік назаўсёды - прынамсі, нашчадкам дома Раманавых, некаторыя з пабочных адгалінаваній якога, жывучы ў Парыжы, працавалі таксоўшчыкамі, качагарамі ды ліфцёрамі, ён ніколі не зъяўляўся.

Эты гістарычны факт даводзіць, што ніколі ня варта крыйдзіць палітычных дзеячоў, пазбаўляючы іх пасад і маёмысці, а тым больш - жыцця: іхнія прывіды могуць упłyваць на толькі на лёс асобных людзей, але і на гісторыю цэлых народаў...

Помста біскупа

Некаторыя тэолягі аўтарытэтна съцвярджаюць, што здані рэлігійных дзеячоў сустракаюцца досьцік рэдка - хутчэй за ўсё з тae прычыны, пгго ацэнка іх дзейнасці Панам Богам, сыходзячы з прафэсыйнае спэцыфікі працы съвятароў можа быць толькі адназначнай, і пасъля съмерці душы іх адразу трапляюць ці ў рай, ці ў пекла. Але, як істотна ўдакладняюць найбольш дасьведчаныя царкоўныя й касцёльныя гіэрархі, характарыстыкі на тых клірыкаў, якія пры жыцці съвядома мянялі веравызнанье, часам губляюцца ў анёлаў-справаводаў: ня ведаючы, у які менавіта, праваслаўны альбо каталіцкі рай ці пекла накіраваць душу такога съвятара, яны адкладаюць папкі з характарыстыкамі ў далёкія шуфляды й, здараецца, забываюцца на гэта. Душам такіх рэлігійных дзеячоў выпадае доўга чакаць вырашэння свайго лёсу, і многія зь іх, ня ведаючы, што рабіць, зноў выпраўляюцца на зямлю.

Вось якая гісторыя здарылася ў Віцебску...

У 1982 годзе горад ускalыхнула сэрыя загадковых забойстваў, якія ж, да ўсяго іншага, уражвалі сваёй бессэнсоўнай жорсткасцю: ва ўсіх пацярпелых былі пракушаныя шыйныя артэрый, і патолягаанатамы, дас্লедуючы трупы ахвяраў загадковага злачынцы, кожным разам канстатавалі, што ў арганізме не засталося аніводнае кроплі гемаглябіну. Міліцыянты распачалі пошуки, але яны аказаліся марнымі. Дарэчы, некаторыя съледчыя заўважылі, пгго забойца выімоктвае кроў выключна з праваслаўных, нават тых, хто займае кіруючыя партыйныя пасады, але не надалі гэтай акалічнасці ўвагі. Пісторыя мела вялікі розгалас, і ў шматлікіх журналісцкіх дасьледаваньнях атрымала назоў «Віцебскай справы». Горад стаў небяспечным для позыніх шпацыровак, і гарвыканкам ужо ўсур'ёз падумваў, каб увесыці ў Віцебску камэнданцкую гадзіну...

Пасъля таго, як невядомы злачынца выімоктвае кроў з чарговае ахвяры - а ёй стаўся Старшыня гарадзкой Камісіі па справах рэлігіі, веравызнанью і атэізму - на пасаду апошнягата загадам абкама партыі быў накіраваны нехта Б., звычайны вясковы фацэт, які працеваў дагэтуль дырэкторам калгаснага съвінагадоўчага комплекса і, між

іншым, нават сярод выкшталтоных у падобных спрахах съвінагадоўцаў вызначаўся ўменынем віртуозна лаяцца.

Б. пасяліўся ў шыкоўнае кватэры шматпавярховага дома, збудаванага ў гістарычнай частцы горада, на мейсцы, дзе калісьці знаходзіўся касьцёл, пераасвяченны з праваслаўнае царквы. У першую ж ноч у спачывальні, перад самым ложкам Б., зявілася нейкая чорная постаць, апранутая, як падалося гаспадару, у съвятарскі арнат. Заўважыўшы ў роце прышэльца доўгія, мо з дэцымэтар, іклы, ўквэцканыя запечанай крыбёю, пераляканы Б. ускочыў з ложка - апранутая ў арнат пачвара кінулася наўздагон. Б. адразу ж скеміў, што мае справу зь нейкай зданью: ён, хаця й ўзначальваў па загаду партыі атэістычную працу ў горадзе, усё адно ў глыбіні душы не губляў веры ў надзвычайнае. А таму, разумеючы, што гульня са зданью ў хованкі ніколі ня скончыцца на яго карысць Б., бухнуўся перад прывідам на калені й даў сумленнае слова камуніста, што ў абмен на жыцьцё зробіць усё, што толькі пажадае страшны съвятар. Падумаўшы, пачвара пагадзілася з прапановай Б., і загадала падабраць якую-небудзь ахвяру замест сябе. Старшыня з радасцю парай ўысмактаць кроў зь першага сакратара абкамам партыі. У наступную ночь ён паказаў на ягона гамесыніка, потым - на начальніка майсцового КГБ...

Неўзабаве ўсе высокія асобы, вартыя, на думку Б. пакутніцкай съмерці, скончыліся й, разумеючы, што ў самы бліжэйшы час ён сам стане ахвярай жудаснай істоты, старшыня гарадзкой Камісіі па спрахах рэлігіі, веравызнанняў і атэізму пайшоў да бабкі-варожкі - параіцца.

Тая сказала, што здань, хутчэй за ўсё, належыць якому-небудзь съвятару, які съвядома выракся веры продкаў. Між іншым, пад час тae нарады Б. згадаў, што якраз год таму воды Дзьвіны падмылі віцебскі бераг, і коўш экскаватара, які ўмацоўваў набярэжную, выщягнуў нечы шкілет, апрануты ў рыzmanы вуніяцкага арнату - гісторыкі меркавалі, што гэта была магіла Язафата Кунцэвіча, забітага ў 1624 годзе віцебскімі гараджанамі за надта ўжо надакучлівую, на думку апошніх, місіянэрскую дзеяйнасць. Супаставіўшы факты, Б. прыйшоў да высновы, што ён мае справу са зданью менавіта гэтай

гістарычнае асобы. Варожка запэўніла, што традыцыйныя сродкі - срэбная куля, пазначаная крыжом, часнык, грамнічнае сьвечка й сьвянцоная вада не бяруць падобных пачвараў, і параіла пагаварыць зь істотай па-свойску.

Прыйшоўшы дахаты, Б., выпіў кілішак гарэлкі й стаў чакаць крыважэрнага вуніята. Неўзабаве той і зьявіўся. Тады былы сьвінагадоўца, глянуўшы пачвары проста ў очы, голасна прамовіў: «Пайшоў на хуй адсюль!.. На хуй, я сказаў!..»

Пасъля гэтага адрасаваныня здань бেздаламожна замахала рукамі й растворылася ў паветры. Больш яна ніколі не зьяўлялася, і загадковыя забойствы адразу скончыліся. Праўда, гадоў праз дзесяць пасъля гэтага здарэння невялічкая групка маладёнаў, палічыўшы, што вуніяцтва можа стаць «народнай рэлігіяй беларусаў», паспрабавала рэанімаваць цень Язафата Кунцэвіча, але тая, напэўна, даўно ўжо пайшла на сваё мейсца, і таму на заклікі маладёнаў адгукнуцца не змагла.

Забойца Прэзыдэнтаў

Аматарам спартовае стральбы й вострых пачуцьцяў здавён вядомы пнэўматычны цір у сталічным Парку Чалюкінцаў. За канца 50-х гадоў і па нідаўні час ім загадваў адстаўны малодшы лейтэнант, штатны кілер НКВД-МГБ нехта Ж. Наведвальнікі ня раз зьвярталі ўвагу на партрэт, які вісеў на самым відным мейсцы ціра - загадчык установы ў абдымку са самым слынным снайпэрам съвету, грамадзянінам Менску Лі Харви Освалдам (як вядома, у канцы 50-х гэты чалавек жыў у беларускае сталіцы, працуучы на радыёзаводзе). Ці не кожнаму наведвальніку гаспадар з годнасцю ў голасе паведамляў, што менавіта ён навучыў афіцыйнага забойцу Кенэдзі трапна страляць, за што ўласнаручна прывінціў здолынаму вучню на штырафель пінжака ганаровы значок «Ворошиловскій стрелок». Мала хто даваў веры Ж., але як то ні дзіўна для адстаўнога НКВДзіста, той не маніў; гісторыя знаёмства двух снайпэраў рамантычна-кранальная...

А пачалося ўсё так: ня ў сілах забыцца на рэгулярныя начныя расстрэлы ў Курапатах, Ж. і ягоныя былыя калегі

штовечар зьбіраліся ў ціры пасъля закрыцьця, каб яшчэ раз згадаць былы гераізм. Узбуджаныя насталъгічнымі ўспамінамі, яны кідалі жэррабя й падзяляліся на дзве каманды: «ворагі народу» і «выканайцы прысуду», а потым займалі пазыцыі па абодзьва бакі стойкі ціра. У такіх няхітрых забавах жыцьцялюбныя вэтэрраны сустракалі раніцу. Нажаль, кола аматараў гульні не зъмяншалася, бо з пнэўматычнае зброі нельга забіць нават адстаўніка НКВД-МГБ. Так доўжылася да тых часоў, пакуль у цір аднойчы не завітаў нейкі дзіўны фацэт, у рукох якога быў амэрыканскі вінчэссыцер 45-га калібра.

«O'key! - узрадваўся наведвальнік, убачыўшы гульні патрыётаў, - fuck you!..» На пытаныні здзіўленых вэтэранаў госьць адказаў, што ягонае імя Лі Харві Освалд, што ён ёсьць бытым марскім пехацінцам ЗША, а таму, маўляў, цікава паназіраць, як адныя камуністы страляюць у другіх.

Як то ні дзіўна, але неўзабаве Освалд зрабіўся лепшым сябрам адстаўнога малодшага лейтэнанта Ж. Неяк за пляшкай імпартовага віскі «Джоні Ўокер» гаспадар ціра расчуліўся й пахваліўся, што менавіта ён у 30-х гадох застрэліў першага чалавека дзяржавы Алеся Чарвякова, трапіўшы таму ў скронь з адлегласці дзесяці мэтраў праз замочную адтуліну прыбіральні.

«Fuck you!» - адказаў былы марскі пехацінец і запэйніў, што ягонае снайперскае мастацтва ў дачыненіні першых людзей дзяржавы куды больш дасканалае. А каб давесці гэта, Лі Харві плаабяцаў, што здолее застрэліць кіраўніка сваёй дзяржавы з большым майстэрствам. Ж. не паверыў трывыненіню, але дарма: наступным днём ягоны амэрыканскі сябра не прыйшоў у цір, а празь некаторы час адстаўнік дазнаўся з газетаў, што Лі Харві пераўзышоў свайго настаўніка, застрэліўшы Джона Кенэдзі з куды большае адлегласці. Адстаўному малодшаму лейтэнанту давялося рыхтаваць абяцаную «Белавескую», але пераможца так і ня змог выпіць яе, бо неўзабаве й сам быў застрэлены Джэкам Рубі пры загадковых абставінах.

Але Ж. не зъмірыўся з паражэннем і вырашыў давесці самому сабе, што як кілер, ён яшчэ чагосці варты. На падрыхтоўку сыйшоў не адзін год, бо сумны прыклад забойства ў Далясе пераконваў: мала дасканала

зьдзейсніць забойства, трэба яшчэ й замесьці съяды. Ахвярай Ж. як таго і вымагалі ўмовы закладу, абраў тагачаснага першага чалавека дзяржавы - Пятра Машэрава. Хаця Машэраў, як і Ж., быў сапраўдным камуністам, але ў адстаўнога кілера НКВД-МГБ прафэсійная цікаўнасць ўзяла перавагу над партыйным доўгам. Ж. вызначыў сабе жорсткія ўмовы: калі Освальд стравяў са стацыянарнае пазыцыі, то ягоны апанэнт залез у кодаб машыны з бульбай і на хуткасці прастрэліў усе чатыры колы ўрадавага лімузуна. Усё выдавала на нешчасльівы выпадак. Але трывомфаваў Ж. нядоўга: аднойчы па тэлевізіі ён убачыў сюжэт з Амэрыкі, хроніку эксгумацыі цела свайго сябры. Нядобрае прадчуванье кальнула сэрца Ж., і ён не памыліўся: той жа ноччу здань Освальда, якая, пэўна, вылезла з труны пры экспаніі, зьявілася ў дому адстаўніка. «Я ўсё адно пераўзыду цябе, - паабываў марскі пехацінец, - fuck you!» Прыхапіўшы пляшку «Белавескай», здань зьнікла. Ж. неабачліва палічыў свой сон мрояй, але дарма: з тых часоў у ліёзьненскіх лясох пачаліся адбывацца дзіўныя рэчы, на пущавых указальніках рэгулярна зьяўляліся выбітая кулямі надпісы «Fuck you!» І год ад году выкананыне надпісаў становілася ўсё больш каліграфічным, а гільзы ад вінчэсцера знаходзілі на ўсё большай і большай адлегласці.

Але пад час выбарчае кампаніі, калі ўсім стала ясна, што Прэзыдэнтам Беларусі стане Лука Мудзічэнка, у ліёзьненскіх лясох адбылося малавытлумачальнае здарэньне. Мэрсэдэс, у якім ехаў кандыдат, быў абстраляны. Ніхто ня мог зразумець дзіўнае акалічнасці; усе кулі патрапілі акурат у замочную адтуліну дзвёркі. Будучага Прэзыдэнта ўратавала толькі тое, што замкі на дзвёрках мэрсэдэсу былі замененыя на замкі ад трактара «Беларусь».

Гэтае прыкрае здарэньне прымусіла першага Прэзыдэнта павялічыць штат асабістай аховы. Толькі - дзіўная рэч! - кожным разам, калі Лука Мудзічэнка прайзжае каля Парка Чалюскінцаў, чуюцца яму стрэлы й злосны шэпт: «Fuck you!»

VI. ТЭХНАТРОННЫЯ ЗДАНІ

З агульнага шэрагу пачвараў нашае Бацькаўшчыны гэтыя істоты найбольш інтэрнацыянальныя, бо паўсталі ў часе масавых русыфікацыі й палянізацыі сродкаў сувязі й масавай інфармацыі. Iх нельга ўбачыць, да іх нельга дакрануцца: іхній формай існаваньня зьяўляюцца электрычныя імпульсы, магнітныя палі, радыёхвалі. У пераважнае большасці тэхнатронных пачвары - прадукт навукова-тэхнічнае рэвалюцыі. Такія істоты вядуцца ў вялікіх гарадох, бо толькі гэта дае ім магчымасць безъ перашкодаў вандраваць па камунікацыйных сетках.

Тэлефонаваука

У Беларусі гэтая здань зъявілася адной зь першых. Яшчэ ў даваенны час - разам з увядзеннем аўтаматычных ліній сувязі. Да верасня 1939 года Тэлефонавак было дзьве: заходняя (kresowa) і ўсходняя (БССРаўская); першая размаўляла на беларуска-польскай трасянцы, другая - на беларуска-расейскай. Пасля ўзьяднаньня Беларусі яны зъліліся ў адну.

Гэтая здань найбольш вядомая й папулярная: практична няма аніводнага чалавека, які б не сутыкаўся зь яе падступнымі праявамі. Але ў нашыя рацыянальныя часы людзі ня схільныя верыць у звышнатуральнае й надзвычайнае, таму й тлумачаць дзіўныя тэлефонныя званкі дурнымі жартамі непаўналетніх правапарушальнікаў.

Найбольшую шкоду прынесла дзейнасць тэлефонаўкі ў сярэдзіне 70-х гадоў: у прыватнай кватэры гучай тэлефонны званок: «Вас турбуюць з тэлефоннай станцыі, - лагодным голасам маніла Тэлефонавка. - Якая даўжыня тэлефоннага дроту ў вашае кватэры? Памерайце, калі ласка». Небарака-абанэнт легкадумна даставаў мэтр складанчык і старанна вымяраў даўжыню тэлефоннага дроту. Нарэшце, браў слухаўку й адказваў: «Мэтр дзевяноста». «А трэба роўна мэтр», - сувора казала Тэлефонавка. «Што ж рабіць?» - зъдзіўляўся абанэнт. «Лішняе адрэзаць», - бязь ценю зъдзеку ў голасе адказала

тэхнатронная істота. І як то ні дзіва, большасць абанэнтаў выконвала ідыёцкі загад.

Канец неабмежаваным свавольствам Тэлефонаўкі ў адным з цэнтральных раёнаў Менска паклала наступная гісторыя. У Доме Ўрада, у кабінэце аднаго вельмі вядомага, але малапапулярнага палітычнага лідэра зазваніў тэлефонны аппарат, нумар якога быў вядомы толькі паплечнікам па партыі й самым бліzkім крэўным. Трубку падняў гаспадар. «Віншую вас зь Днём жанчыны!» - азвалася слухаўка мужчынскім голасам. «Вядома, дзякую, - гаспадар напружана ўспамінаў, дзе ён мог чуць гэты голас, - але ж я мужчына». «Так, пан Палітык, вы мужчына, але тым ня менш вы ёсьць сапраўднай курвай», - з навушніка слухаўкі пачуўся гнюсны съмех. «Хто гэта гаворыць?..» - зароў гаспадар. «Уся Беларусь гаворыць», - са слухаўкі пачулася кароткія гудкі. Палітык, не марнуочы часу, пазваніў у тэхнічны аддзел асабістай аховы, каб там высьветлілі, які менавіта абанэнт так яго абраў. Праз некаторы час разгублены службовец адказаў, што да сакрэтнага тэлефона былі падключаны ўсе нумары краіны. Пачалося рассыльедаваныне, у ходзе якога высьветлілася наступнае: як толькі колькасць тэлефонных апаратуў, злучаных у адну сетку дасягае крытычнае лічбы, яны, як нэйроны ў мозгу, пачынаюць самаарганізоўвацца. Таму, каб пазбегнуць далейшых непрыемнасцяў, вядомы, але малапапулярны палітычны лідэр загадаў аддзяліць сакрэтныя тэлефоны ад агульнабеларускай сеткі, перавёўшы іх на радыёсувязь. Цяпер Інстытут прыватнай бяспекі і ўрадавай сувязі распрацоўвае новы тып тэлефонных апаратуў, якія здольныя вызначаць ня толькі нумар, але й адрес ды прозвішча абанэнта, каб адразу накіраваць яму позму ў суд.

А таму, шаноўныя абанэнты, калі вы паверыце, што звышнатуральныя й надзвычайнія зьявы існуюць у тэлефонным съвеце, а галоўнае - здолееце пераканаць у гэтым сваякоў, калегаў і начальніцтва, то вашае жыццё стане куды лягчэйшым: вы зможаце без асаблівых наступстваў п'янія званіць любым палітычным дзеячам, віншуючы іх з самымі дзіўнымі съвятамі, жонка будзе толькі пасьміхацца, калі ёй патэлефануе кінутая вамі

каханка, і, наогул, тады вас чакае яшчэ шмат прыемных сюрпризаў і мільх не спадзяванак.

Блуд метрапалітэнны

Дасьледчыкі пячораў і сутарэння ў даўно заўважылі, што ў чалавека, які апынуўся пад зямлёй, назіраюцца адхіленыні ў псыхіцы: парушаецца часова-прасторавае ўспрыманье съвету, блытаюцца лева й права, перад і зад. Але калі раней, да навукова-тэхнічнае рэвалюцыі пад зямлю апускаліся хіба што съпелоеягі, скарабашуальнікі ды іншыя аматары съмяротнае рызыкі, то цяпер пасажыра-плыні мэтрапалітэнай зацягваюць наніз штодня мільёны людзей. Сытуацыя пагаршаецца tym, што людзі, зъбітыя ў натоўп, у чаканыні цягнікоў нэрвуюцца, а іхня адмоўная й агрэсіўная імпульсы не знаходзяць выйсьця ў замкнёныя прасторы жалезабетоннага лёху станцыі. Бэтонныя экраны адбіваюць гэтыя імпульсы й ўзмацняюць, вяртаючы ў натоўп.

З даўніх часоў невытлумачальныя й змрочныя падзеі пачалі адбывацца й на менскім мэтрапалітэне. Вось што паведамляеца ў афіцыйным рапарце дзяжурнага па станцыі «Кальварыйская» на імя міністра падземных камунікацый і сховішчаў:

«31 лютага мінулага года па станцыі ў гадзіну ночы адышоў апошні цягнік, але празь пяць хвілінай мне затэлефанаваў дзяжурны па дэпо - да яго цягнік так і не прыйшоў. Мы абсьледавалі ўесь тунэль зь ліхтарамі, але ніякіх съядоў гэтага цягніка намі знайдзена не было. Званкі да дзяжурных па ўсёй лініі таксама не далі анікіх вынікаў. На падставе гэтага прашу съпісаць з майго падулку казённыя ватоўку й чаравікі, якія ляжалі ў кабіне машыніста».

Далейшае расцесленне аддзела транспартной міліцыі паказала, што ватоўку й чаравікі дзяжурны зьнёс дахаты, але цягнік зьнік сапраўды. Знайшоўся ён толькі на трэйці дзень, нечакана апынуўшыся на запасных шляхах. Машыніст быў пьянны зъверскі й абсолютна ня мог растлумачыць сваю трохдзённую адсутнасць. Справу хацелі закрыць, але съледчага зацікаўлі паказаныні аднаго з пасажырэльж пасажыраў, нейкага пісьменьніка-

дэтэктыўшчыка А., які сьцвярджаў, што падобныя рэчы здараліся й раней, але ніхто, нават нешматлікія сябры, не давалі яму веры, бо лічылі, што ён, вялікі аматар позніх застолляў у рэстарацыях і ў бары Саюза пісьменнікаў ды распustы ў кватэрах самотных паненак, спрабуе падобным чынам апраўдацца. Спраўдзіць слова А. было цяжка; съледчыя эксперыменты, тым менш, не далі анікіх вынікаў. Пра гэтую гісторыю ўспомнілі ў сувязі з наступным:

Той жа самы А., які, між іншым, стала займаўся літаратурным вывучэннем пазашлюбных адхіленняў і стэрэагамных парадоксаў, апісваючы іх у галоўнае працы жыцця, кнізе пра хцівых пачвараў, разам са сваёй лябаранткай, ня маючы прыдатнага месца для літаратурнай навукі, дзеля цікаўнасці вырашылі правесыці пазалябараторную літаратурную дасьледаваныні ў экстрэмальнае сітуацыі - у апошнім цягніку мэтро. На канцавой станцыі яны не пакінулі вагон, а скаваліся пад сядзеныямі. Дэтэктыўшчык і лябарантка моцна зьдзівіліся, калі прайшло паўгадзіны, а цягнік не прыехаў у дэпо - ён імчаў па, здавалася, бясконцым тунэлю. Кнопка выкліку машыніста не працавала.

Нарэшце цягнік прыйшоў на нейкую незнаёму станцыю, якая не была пазначана на ніводнае схеме. З дынаміка прагучаў д'ябалскі рогат, у якім пераляканаму пісьменніку-дэтэктыўшчыку пачуліся слова: «Канцавая станцыя - «Блуд». Цягнік далей не ідзе. Просьба пакінуць вагонь».

А. і лябарантка выйшлі на платформу й агледзеліся. На станцыі не было ані эскалатораў, ані нават прыступак. Літаратар са спадарожніцай, ня маючы іншага выйсця, вырашылі выбірацца праз тунэль. Яны ішлі па рэйках цэлую гадзіну й, убачыўшы наперадзе съятло, прысыпешылі крок. Але якім было іхняе расчараўваныне, калі небаракі пабачылі ту ю самую станцыю! Стомленыя блукальнем у цемры, цікаўнікі селі ў вагон. Лябарантка была ў роспачы, А. - таксама, і, ня бачачы іншага выйсця, разумеючы, што жыццё скончана, лябарантка прапанавала А. перадацца блуду.

«Гары яно гарам, такое каханыне», - згадаў А. свой паэтычны радок, але вырашыў не пярэчыць.

Апрануўшыся, А. і ягоная памагатая не заўважылі, што яны ня толькі памяняліся майткамі, але й надзелі іх навыварат.

«Што ні раблю, адно памылак спрэс», - згадаў дэтэктыўіст яшчэ адзін уласны радок, але ж майткі ўсё ж вырашыў не параапранаць.

Пасъля акту небараекі паспрабавалі зрабіць другую спробу выбрацца са станцыі «Блуд». Гэтая спроба была пасыпховая - неўзабаве дэтэктыўшчык зь лябаранткай апынуліся на станцыі «Кальварыйская», дзе здаліся дзяжурнаму міліцыянту.

А праз тры дні цягнік зноў зьявіўся на запасным шляху дэпо. Як і папярэднім разам, машыніст ня мог даць верагодных тлумачэнняў гэтаму здарэнню. Нягледзячы на тое, што станцыю «Блуд» так і не змаглі адшукаць, геолягі й сапёры выявілі за станцыяй «Кальварыйская» моцную магнітную аномалію, падобную да тых, што назіраюцца ў зачараваных урочышчах і заклятых гаёх, якія ў народзе носяць назоў Блуд. Паводле парадаў дасьведчаных людзей, зь іх можна выбрацца, толькі надзеўшы вывернутую вогратку - інакш заўсёды будзеш вяртацца на тое месца, зь якога выйшаў. Цікава, але спрэчнага пункту гледжаныня наконт зынкнення цягнікоў прытрымліваецца адзін маскоўскі навуковец, вядомы сваім юдафобскім настроем: ён съцвярджжае, нібыта вядучы інжынэр праекта менскага мэтрапалітэна Х.Шапіра запраектаваў разваротнае кола для цягнікоў у форме кальца Мёбіуса, праехаўшыся па якім, цягнік трапляе ў іншае вымярэнне. Падставамі для такога съцвярджэння зьяўляеца тое, што Х.Шапіра, спраектаваўшы менскае мэтро, не дачакаўшыся завяршэння будаўніцтва, адразу ж зъехаў ці то ў сэктар Газа, ці то на заходні бераг ракі Ярдан.

Што тычыцца дэтэктыўшчыка А., тая прыкрая гісторыя так уразіла яго, што ён, па чутках, кінуў ня толькі вытанчаную распусту з самотнымі паненкамі, але й значна большая хібы - паленъне тытунью й ўжыванье алькаголю. Зрэшты, зласіліўцы съцвярджжаюць, што А. кінуў распусту, алькаголь і нікатын адно з прычыны паталігічнае сквапнасьці, якая з узростам пачала прагрэсаваць.

З гэтага фантастычнага, але праўдзівага здарэнья вынікае, што нават выпадкова надзеяния навыварат майткі могуць уратаваць не адно пісьменніцкае жыцьцё...

Здань Беларускага тэлебачанья

Гісторыя ўзынікнення гэтае здані, якаятым на менш разглядаецца некаторымі аўтарытэтнымі навукоўцамі як пачвара, наступная: малпуючы маскальскую моду апошніх гадоў на паказ даўжэзных тэлесэрыялаў паўночна- і паўднёваамэрыканскай вытворчасці, кіраўніцтва беларускага Дзяржтэлерадыёкамітета запусыціла ў эфір 666-цісэрыйны фільм «Раскіданае гняздо Харпэраў» пра аднага агента ФБР, які рассыльдзеў штосэрыйныя згултаваныні галоўнае герайні. Калі на Расейскім тэлеканале падобныя паказы садзейнічаюць адно амэрыканізацыі гледачоў, то для Беларусі гэта нясе пагрозу й русыфікацыі: агенты ФБР, тэхаскія мільянэры й нават каляровыя меншасці, дзякуючы непісьменным сынхраністам-перакладчыкам, размаўляюць у такіх фільмах на дыялектах маскоўскіх вакзалаў ды растоўскіх піўных.

Сэрыял настолькі захапіў большасць гледачоў, што яны пачалі ўспрымаць галоўных герояў як рэальных асабаў. І калі паказ фільма скончыўся, аматарами «Раскіданага гнязда Харпэраў» ніяк не хацелася мірышча са зынікненнем з асабістага жыцьця такіх дарагіх ім людзей: агентаў ФБР, скарумпаваных падіцыянтаў, прастытуутак, маньякаў і садыстаў. І ледзь толькі ўключалі тэлевізар, на экране якога замест улюблёных герояў ансамбль паволскіх балалаечнікаў і баяністаў выконваў польку-трасуху, яны тужліва прыгадвалі сцэны адмысловых згултаванняў.

Такія магутныя псыхалагічныя імпульсы некалькіх мільёнаў чалавек не моглі застацца безвыніковымі. Яны зматэрыйлізавалі сярэднеарытмэтичную істоту, якая ўвасабіла ў сабе ўсе адмоўныя рысы галоўных і другасных герояў сэрыяла: мужчынаў, жанчынаў, жывёлаў; такім чынам паўстала здань Беларускага тэлебачанья. Яна, карыстаючыся сеткай рэтранслятараў і кабеляў, пранікала ў любую кватэру, дзе толькі ёсьць тэлевізар і беспакарана рабіла свае кінематографічныя злачынствы:

гвалціла, забівала, зьдзеквалася, прымушаючы пераказваць па чарзе зымест усіх 666-ці сэрыяў. Гэтая жахлівая навала прыняла маштабы нацыянальнае катастрофы. Ад яе пацярпела кожная чацьвёртая беларуская сям'я. Праваахоўныя органы ня бачылі іншага выйсьця, як цалкам згарнуць тэлевізыйнае вяшчаньне. Але звышсакрэтная лябараторыя, дзе з апошніх часоў працујуць аўтары гэтага сур'ёнага навуковага досьледу (па цалкам зразумелых прычынах назва лябараторыі пададзеная быць ня можа), прапанавалі арыгінальны спосаб зьнішчэння здані. На правядзеніе аперациі ім, г.зн. нам, былі дадзеныя тыдзень часу й надзвычайныя паўнамоцтвы. Наведаўшы фан-клуб аматараў сэрыяла «Раскіданае гняздо Харпэраў», мы прыгледзелі самую прывабную й сексапільную дзявулю, якую, паабяцаўшы паказаць 667-ую сэрыю, звязылі на студыю. Пасадзіўшы дзеўку-нажыўку перад тэлевізарам, мы склаваліся й сталі чакаць. Неўзабаве з экрана вылезла амэрыканка-расейская здань, якая кінулася на дзеўку. Покуль здань займалася сваёй справай, мы падключылі тэлевізар да відэа й паставілі на запіс. Гнусная істота, заўважыўшы, што знаходзіцца ў студыі не сам-насам са сваёй ахвярай, кінулася на нас, у выніку чаго Марцін Юр, які, забыўшыся на інструкцыі, не апрануў гумовыя пальчаткі, атрымаў часовае памутненіе розуму. Тым ня менш пасля непрацяглага, але ўпартага змагання здань вырашыла сысыці tym жа шляхам, што й зьявілася - праз тэлевізыйны экран. Ледзь толькі яна зынікла за шклом кінескопа, яна тут жа запісалася на відэастужку. Францішак Хлус, карыстаючыся нагодай, неадкладна выцер запісаное з касэты. З тых часоў здань зынікла канчаткова - прынамсі, да паказу наступнага сэрыялу.

Гэтае здарэніе пераканаўча сьведчыць, што Беларусь мусіць неадкладна выпрацоўваць сваю ўласную нацыянальную канцепцыю палітыкі тэлевізійнага вяшчаньня, іначай яна рызыкуе захлынуцца ў бруднай плыні расейскамоўнай амэрыканскай навалы.

Вагонная Паненка

Часам здараеца, што традыцыйныя для архаічнага ладу жыцьця здані і пачвары пад уздзеяннем размаітых тэхнатронных сродкаў губляюць сваю ранейшую сутнасць і засвойваюць новыя арэалы існавання - пры гэтым яны страчваюць ранейшую існасць і набываюць новыя якасці.

У 1991 годзе пры будаўніцтве плятформы адное чыгуначнае станцыі непадалёк ад Менска рабочыя засыпалі гравіем невялічкі ставок, у якім з даўніх часоў вялася досьць рэдкая для нашага рэгіёна пачвара - русалка.

Старыя людзі, што жылі побач, раілі не рабіць гэтага жорсткага злачынства, бо ведалі, што русалкі вызначаюцца ня толькі звышчалаўчай юрлівасцю, але злапамятнасцю ды помсылівасцю. На жаль, гэтыя парады не былі ўзятых пад увагу: ставок засыпалі бульдозерам, але ў ваду на ўсялякі выпадак былі апушчаныя дроты зь ліній чыгуначных электраперарадач - будаўнікі спадзяваліся, што русалка будзе забітая электратокам.

Гэтага, аднак, ня здарылася.

Атрымаўшы звышмоцны электрычны разрад, хцівая пачвара выйшла ў цалкам новае вымярэнне - яна на некаторы тэрмін ператварылася ў электраімпульс і па чыгуначным дроце ў момант перакінулася на бліжэйшую электрычку, дзе й зматэрыйлізавалася ў істоту, вядомую пакуль што ў адзінковым ліку - ва ўсіх энцыклапедыях ды даведніках яна пазначаецца як Паненка Вагонная.

Перайшоўшы ў новую якасць, істота, тым ня менш, ня страціла сваіх найболыш адметных рысаў - юрлівасці і помсылівасці, і неўзабаве з пасажырамі, што карысталіся паслугамі ордэна Леніна Беларускай чыгункі, началі здарацца жахлівия ліхтугі.

Позна ўвечары ў вагоне зъяўлялася нейкая прывабная сексапільная паненка - яе хада й манэры адразу ж зачароўвалі ўсіх полавасцелых мужчын, якія, седзячы на лавах, бавілі час у чытаныні эратычных часопісаў. Паненка, апранутая ў доўгі, па лыткі плашч, падыходзіла да аднаго з эратаманаў і за невялікую плату

прапаноўвала наладзіць экспрэс-стрыптыз. Усхваляваны і страціўшы пільнасць эратаман, натуральна, пагаджаўся: дзяявуля, расшпіліўшы гузікі, расхінала плашч - пад ім, як съцвярджалі нямногія, цудам асалелыя відавочцы, не было ніякай вопраткі.

Пакуль аматар ладных жаночых формаў жэр вачыма яе цела, Вагонная Паненка датыкалася да яго сваімі цыцкамі - а яны ва ўсіх русалак, як вядома, зробленыя з жалеза. Атрымаўшы моцны электрычны разрад, мужчына паміраў у страшэнных канвульсіях - целы некоторых аматараў эротыкі абвугліваліся да непазнавальнасці...

Чыгуначная міліцыя рабіла немала спрабаў, каб высьветліць абставіны таямнічых забойстваў; спачатку съледчыя меркавалі, што першапрычына пакутніцкіх съмерцяў ахвяраў - задашняя ўразылівасць да зъмесціва эратычных выданьяў, ад якой і наступаў перагрэў галаўнога мозгу з далейшым самаўгараннем цэлага арганізму. Але шматлікія досьледы давялі, што гэта ня так. Праваахоўным установам давялося даць веры факту, што Вагонная Паненка сапраўды існуе. Пачваразнаўцы, якія былі прыцягнутыя да рассыледавання загадковых съмерцяў эратаманаў, высьветлілі, што водалюбная пачвара - а Вагонная Паненка, як былая русалка, напэўна ня страціла гэтае якасці, - безумоўна абыярэ мейсца існаванья, так ці інакш звязанае з вадою, а адзіным такім мейсцам у электрычках ёсьць прыбіральня ў тамбуры. Дасыледаванне прыбіральніяў электрычак, tym ня менш, не дalo аніякіх вынікаў, бо амаль усе яны былі закалочаны іржавымі цвікамі зь сярэдзіны; і міліцыянты, і навукоўцы катэгарычна адмовіліся лезыці туды, слушна баючыся атрымаць съмяротны электрычны разрад з жалезных цыцак пачвары...

А таму, вандруючы электрычкай па Беларусі, не зьдзіўляйцеся, калі прыбіральня ў вашым вагоне будзе надзейна зачынена - там напэўна жыве Вагонная Паненка. Но безумоўна, лепш патрываць да канцавой станцыі, чым парушыць спакой гэтай жорсткай і падманлівой істоты...

VII. ЛІТАРАТУРНЫЯ ЗДАНІ

Вядуцца па ўсёй тэрыторыі Беларусі і нават па-за яе межамі - там, дзе ёсьць беларуская дыяспара зь яе школкамі й бібліятэкамі. Але, на жаль, паколькі ў школах вывучаецца збожышага беларуская савецкая літаратура, то здані гэтага віду маюць пераважна савецкае паходжаныне.

Гэтыя істоты матэрыялізуюцца наступшым чынам: у большасці чытачоў застаецца падсвядомая, неасэнсаваная згадка пра герояў, і гэтыя думкі часам канцэнтруюцца на адным пэўным герое. Такі герой-здань зьяўляецца ў рэальнym жыцці з усімі сваімі хібамі й станоўчымі вартасцямі.

Але, як то ні дзіўна, запамінальных станоўчых героеў у беларускай літаратуре савецкага часу мала: найбольш яскравымі сталі дывэрсанты й шкоднікі, якія пад выглядам народных месціццаў дзейнічалі на тэрыторыі сваёй жа краіны, ды дзеці-забойцы ў піянэрскіх гальштуках...

Дзеля справядлівасці, у якасці чарговага літаратурнага парадоксу варта дадаць, што ў пісьменнікаў, схільных да нацыяналістычных захадаў ды экстремісцкіх паводзінаў, трапляюцца героі чалавечага кшталту.

Міколка Паравоз

Ужо ў самім імені-мянушцы папулярнага героя Міхася Лынькова закладзеныя характеристар здані часоў пашыранай мэханізацыі. Дарэчы, гэтая традыцыйная ў савецкай беларускай літаратуре мае досьціць моцныя карані - згадайма хаця б Максіма Танка.

Пасля ўключэння твора «Міколка Паравоз» у школьнную праграму вобраз хлопчыка-шкодніка трывала ўвайшоў у съядомасць чытачоў. Многія пакаленыні дзетак-беларусаў меркавалі, што Міколка Паравоз - чиста мастацкі вобраз, але падзеі, якія нядаўна разгарнуліся ў Воршы, на літаратурнае радзіме здані, пацвердзілі вышэйзгаданую тэорию матэрыялізацыі падобных пачвараў.

У 1991 годзе ў Воршы, самым буйным чыгуначным вузле Беларусі, распачаліся страйкі. Спачатку майсцовым улады меркавалі, што гэтыя страйкі стыхійныя, але неўзабаве сакрэтныя агенты транспартнай міліцыі прыйшлі да высновы, што чыгуначнікаў і насельніцтва да непадпрадкаваньня ўладам падбухторвае зламысьнік. У красавіку на стол начальніка транспортнай міліцыі паклаўся рапарт аднаго з сакрэтных агентаў, у якім паведамлялася наступнае:

«25 красавіка ў краме каля чыгуначнага вакзалу сабралася вялізная чарга па гарэлку - выключна жанчыны, бо іх мужыкі ў гэты час біліся ў дэпо зь міліцыянтамі. У чарзе зъявіўся хлопчык у старарэжымнай чыгуначнай фуражцы, які здолеў пераканаць на тоўп, што гарэлкі ў краме ня будзе, бо ўсе прадукты нафтаперапрацоўкі зь Беларусі вывозяцца ў Расею, а таму трэба ісьці на чыгунку й садзіцца на рэйкі, па якіх празь некалькі гадзін мусіць праісьці цягнік на Москву, наладаваны майсцовымі моцнымі напоямі. Жанчыны паддаліся на правакацыю й выйшлі на чыгуначнае палацно за горадам».

У гэты самы час да горада пад'язджаў урадавы спэццягнік з тагачасным прэм'ер-міністрам - першы чалавек дзяржавы накіроўваўся супакойваць майсцовых пралетарыят. Але машыніст быў змушаны спыніць цягнік, не даязджаючы да Воршы, бо шлях перакрыў на тоўп разьюшаных цётак. Прэм'ер-міністр зірнуў у вакно: у на тоўпе насупраць вагона, наверсе чыгуначнага адхона стаяў хлопчык у старарэжымнай чыгуначнай фуражцы й паказваў яму голую дупу. Прэм'ер-міністр зінікаўеў і вырашыў не выходзіць да народу, пакуль зламысьнік ня будзе злойлены. Але ахова, апынуўшыся на адхоне, аніякага зламысьніка ня ўбачыла. Вярнуўшыся да старшыні выканаўчае ўлады дзяржавы, начальнік аховы зь нямалым зьдзіўленнем убачыў праз шкло, што сярод ягоных падначаленых стаіць зламысьнік і съвеціць голай дупай. «Matka Boska Wostrabramska!..» - перахрысьціўся начальнік аховы, які, нягледзячы на партыйны білет і КГБісцкае пасьведчаныне, у душы заставаўся праўдзівым каталіком і, дарэчы, паходзіў з адной вёскі з прэм'ер-міністрам. Як толькі школа было апушчана, здань зынікла. І толькі тады старшыня выканаўчай улады наважыўся

выйсьці да народу, каб уласнаручна раздаць прывезеную гарэлку. Пайшла ланцуговая рэакцыя - цёткі занесылі гарэлку сваім мужыкам, тыя, як і мае быць, напіліся, а міліцыянты расыцягнулі непрытомных па выцьвярэзыніках ды пастарунках, маючы, нарэшце, на гэта законнае права. Так, дзякуючы намаганыям урада, клясавае выступленыне аршанскаага пралетарыята, падбухторанага літаратурнай істотай, было спынена.

Але вярнуць здань на старонкі літаратурнага твора было ўжо нельга: Міколка-Паравоз, пазбаўленымагчымасыці рабіць вялікія шкоды, пачаў рабіць драбнейшыя. Ён зъяўляўся пры любым надвор'і на tym самым адхоне перад кожным цягніком з дэлегацыяй з Усходу, нязменна дэмантруючы то адну, то другую інтymную частку цела. Па начох ён падсьвежваў сабе чыгуначным ліхтаром. Відаць Міколку Паравоза было толькі з вагона. Каб злыквідаваць гэту ганьбу слыннага чыгуначнага горада, майсцовыя ўлады абвясылі конкурс. Перамог праект аднаго Дызайнэра, згодна зь якім уздоўж чыгуначнага палатна ўсталівалі рэкламныя плякаты чакалаты «Сынікерс». І як не вычвараецца цяпер Міколка Паравоз, але ніхто з пасажыраў не заўважыў ягонае дупы на тле гіганціх смажаных гарэхаў цялеснага колеру...

Такім чынам, нават кічова-абрыдлівая рэклама кандытарскіх вырабаў можа паспрыяць паляпшэнню нораваў у краіне.

Гаўляйтар і Пакаёўка

Некаторая зданезнайцы памылкова адносяць гэтыя істоты да віду гістарычных, але на самой справе яны зъяўляюцца чыста літаратурнымі, хаця й маюць сваіх рэальных прататыпаў - гаўляйтара Беларусі Кубэ й ягоную пакаёўку, таварыша-тэрарыстку Мазайнік. Гісторыя іх драматычнага сусідавання зафіксаваная ў съядомасыці чытачоў дзякуючы намаганыям пісьменніка-міфатворцы савецкага перыяду Янкі Новака ў рамане «Зэгар спыніўся а дваццацьвертае гадзіне», і таму пераказ інтрэгі не ўваходзіць у задачу гэтае сур'ёзнае навуковае распрацоўкі.

Навукоўцы даўно заўважылі, што істоты, якія дзейнічаюць у будынках, дзе адбываліся рэальныя падзеі іх

зямнога жыцця, няздольныя нанесыці людзям вялікае шкоды. Але калі арэал іх існаваньня зынішчаецца, здані й пачвары, у тым ліку й літаратурныя, вырываюцца на волю й нясуць у съвет сваю крыважэрнасьць і пазбаўленую сэнсу гнюснасьць.

Так адбылося з Гаўляйтарам і ягонай Пакаёўкай.

Яны міралюбна й лагодна існавалі ў старасьвецкім менскім будынку па былой Дамініканскай (цяпер - Энгельса) вуліцы, дзе на той час мейсьціўся Саюз пісьменнікаў БССР. Прывіральшчыцы, вахцёркі й вартаунікі даўно прызычайліся да таго, што па начох Гаўляйтар і Пакаёўка штораз узнаўлялі кульмінацыйную сцэну сваіх жыццяў: Пакаёўка падкладала ў гаўляйтэрэў ложак замест сябе гадзіннікавую бомбу. Але напрыканцы сямідзесятых гістарычны будынак быў разбураны: спатрэблілася пляцоўка для пашырэння корпуса ЦК КПБ, а для Саюза нісьменнікаў быў пабудаваны новы дом, куды з усяго спшэнту, што некалі належыў гаўляйтарту-нябожчыку, перавезылі адзін толькі раяль «Бэхштайн». Ня маючы куды падзецца, здані скаваліся ў музычны інструмэнт, і такім чышам трапілі ў новы будынак.

Адчуваючы насталыгічную тугу па Фатэрлянду, гаўляйтар Кубэ пачаў зьяўляцца ў каміннае залі, дзе намаганыямі майсцовых пісьменнікаў быў зарганізаваны бар-більярдная. Паўпразысты Гаўляйтар грэўся каля агню ў парадным муњдзіры з усімі мэдалямі, а Пакаёўка гэтым часам майстравала чарговую бомбу. Паколькі прывіды рабіліся з большага бачнымі апоўначы, калі майсцовая аматары кія ды чаркі напіваліся да паўпрытомнасьці й танчылі на більярдзе, то ніхто зь іх не зважаў на дзёнага фацэта ў фашыстоўскім муњдзіры й ягоную сяброўку; да таго ж, здань Кубэ някепска гаварыла па-беларуску.

Так працягвалася даволі доўга, пакуль у бар-більярдную не завітаў аўтар несъмяротнага рамана «Зэгар спыніўся а дваццаць чацвертае гадзінে», таварыш Янка Новак. Таварыш Новак, пісьменнік-чэкіст, як і мае быць, напіўся так, што зблытаў мужчынскую прывіральню з жаночае, дзе ў смуродной кабінцы засыпей сваю літаратурную герайню за майстраваньнем чарговай гадзіннікавай бомбы. Не разумеючы сутнасьці зъявы, пісьменнік-чэкіст пачаў заліцацца да зматэрыйліванага

плёну ўласнай фантазыі. Як ні дзіўна, але таварыш Янка Новак меў посьпех; ён і здань забавіліся так, што цалкам забыліся на падрыхтаваную бомбу, якая, згодна з назовам несъмяротнага рамана, выбухнула роўна а дваццацьвертае гадзіне, пашкодзіўшы каналізацыю. Помсьлівы Гаўляйтар, які ня мог дараваць Янку Новаку зламыснай фальсифікацыі, зачыгнуў аблепленага фэкаліямі кантужанага пісьменыніка-чэкіста ў бліжэйшы міліцыйскі пастарунак і, прычапіўшы яму на грудзі Жалезны Крыж, пакінуў пад дзывярыма, прыхаліўшы з сабой службовае пасьведчаныне таварыша Янкі Новака.

Пісьменыніку-чэкісту выпала доўга тлумачыць, якім чынам і за што ён атрымаў фашистскую ўзнагароду, ня кажучы пра тое, што яму давялося сваім коштам рамантаваць разбураную прыбіральню. А што тычыцца здання Гаўляйтара й Пакаёўкі, то яны зыніклі толькі пасля таго, як рапульт «Бэхштайн» і бар-більядная былі асьвенчаныя съвятарамі трох хрысціянскіх канфесіяў.

А таму япгчэ раз варта нагадаць пісьменынікам-міфатворцам пра адказнасць за праўдзівасць літаратурнага выкладання гісторыі Бацькаўшчыны.

Максім Кніжнік

Як ужо згадвалася, літаратурныя здані вядуцца ня толькі ў Беларусі, але й па-за яе межамі. Арэал існавання вызначаецца беларускім культурніцкім асяродкам, але ён узынікае ня толькі калі беларускіх школаў, бібліятэкаў ды асьветніцкіх цэнтраў, але і калі магіл беларускіх пісьменнікаў, якія па раскіданыя па ўсім сьвеце - ад мора да мора - а таму здані, якія час ад часу зьяўляюцца ў мейсцах пахаванняў, ані ў якім разе ня трэба бlyтаць з могілкамі, бо яны маюць цалкам іншыя скільнасці ды ўпадабаныні.

Мясыцінай, съвятой і жаданай для кожнага съядомага беларуса, стаў крымскі курорт Ялта зь Лівадзійскімі могілкамі, дзе пахаваны Максім Багдановіч, вядомы ў культурніцкіх асяродках як Максім Кніжнік. А таму было б дзіўна, калі б у Ялце не зъявілася літаратурная здань славутага паэта.

У апошнія гады ў каляпісменьніцкіх колах разгарнулася кампанія за перанос труны з прахам Максіма-кніжніка на Бацькаўшчыну. Пазалетася для складаньня каштарыса па эксгумацыі выправілася ў Ялту ініцыятыўная група прыхільнікаў гэтай антыхрысьціянскай акцыі на чале з камэндантам Музэя-кватэрой паэта Ё.Б-лядзкім. У першы ж дзень ад вартаўніка, якому беларускі ўрад яшчэ ў даваенныя часы даручыў даглядаць магілу (гадаваць кветкі й падфарбоўваць пяціканцовую зорку на тыповым помніку для чырвонаармейцаў). Ё.Б-лядзкі пачуў, што неаднаразова ў сyne да вартаўніка прыходзіў Максім Кніжнік і папярэджваў, што калі хто яшчэ хоць раз падфарбуе на ягонай магіле камуністычны сымбол, то вартаўнік страціць ня толькі жыццё, але й шмат што іншае. Ё.Б-лядзкі, як праудзівы католік, ня мог даць веры, што нябожчык можа зьяўляцца пасъля съмерці, але на ўсялякі выпадак вырашыў спрайдзіць слова вартаўніка. Адшукаўшы магілу, камэндант Музэя-кватэрой й ягоная сакратарка ўбачылі, што зорка сапраўды даўно не аднаўлялася, а празь яе абрыйсы, з-пад аблушчанае фарбы праступае выява Пагоні. Зрабіўшы абмеры магілы, каб вызначыць абём земляных працаў, яны вярнуліся ў гатэль «Арыянда» й залеглі ў ложак. Уначы Ё.Б-лядзкі пачаў задыхацца, а прачнуйшыся, убачыў перад ложкам цень, у якім з жахам пазнаў прывід Максіма-кніжніка. Ё.Б-лядзкі паспрабаваў пабудзіць сакратарку, але паненка спала як забітая. Прывід паэта сувора папярэдзіў камэнданта Музэя-кватэрой, каб той не чапаў ягонае магілы, а перад tym, як зьнікнуць, перадаў суразмоўцу спытак - свой «Эратычны дзёнінк» і загадаў абавязкова яго апублікаваць. Кінүўшы разъвітальны позірк на распранутую паненку, здань Максіма папярэдзіла, што ў Ё.Б-лядзкага ніколі ня будзе эрэкцыі, калі той не выканае волі паэта.

Гэтая гісторыя ня мае заканчэння - tym больш, што спрэчкі вакол мэтазгоднасці перазахаванняй аўтэнтычнасці «Эратычнага дзёнінка» працягваюцца й дагэтуль, але дакладна вядома адно: Ё.Б-лядзкі й ягоная сакратарка больш ня съпяць у адным ложку...

Палескія Рабінзоны

Часам здараєцца, што, здавалася б, цалкам бяскрыўдныя героі дзіцячае літаратуры, зрабіўшыся зданямі, ператвараюцца ў змрочных маньнякаў-забойцаў. Так здарылася і з героямі любімай шматлікімі пакаленіямі беларускай дзяतвы кніжкі «Палескія рабінзоны».

У Тураўскім раёне Гомельскай вобласці, вядомай дзікай прыродай, цнатлівымі норавамі жыхароў і моцным радыяктыўным забруджаннем, адбылася сэрыя загадковых, жорсткіх забойстваў. Злачынствы былі падобнымі адно да аднаго - бескарыслівія і пазбаўленыя здаровага сэнсу.

Відавочна, спраўцамі кожнага разу былі адны і тыя ж людзі. У пушчах Палесься зынікалі цэлья турыйскічныя групы, ная кажучы ўжо пра аматараў-адзіночак. Празь некаторы час ахвяраў знаходзілі прывязанымі калочым дротам да дрэваў, скалечаныя трупы са съядамі жорсткіх і вытанчаных катаваньняў былі затаптаныя ў багну, але съледчыя праクуратуры дзізвала, што ѹ гроши, і дакументы, і турыйскічныя прылады заставаліся некранутымі. Зынікалі адно сякеры, нажы, вяроўкі, штопары, відэльцы, паляўнічыя стрэльбы - усе рэчы, прыдатныя для адмысловых забойстваў ды мудрагелістых катаваньняў. Съледчыя праクуратуры доўга не маглі даць рады, бо злачынцы нікога не пакідалі жывымі.

Але аднойчы пасля таго, як у палескіх балотах бясьсьледна зынікла дэлегацыя МАГАТЭ, на пошуку былі кінутыя вайсковыя падраздзяленіні. Жаўнеры знайшлі напаўжывога перакладчыка, які перад съмерцю распавёў наступнае: у начы на іх лягер напалі двое невядомых, па выглядзе - падлеткаў.

Падлеткі звязалі дэлегацыю МАГАТЭ элекрадротамі ад вымяральных прыбораў і запатрабавалі прызнацца ў тым, што дэлегаты - шпіёны санацыйнае Польшчы толькі на той падставе, што намёты былі польскае вытворчасці. Злачынцы лупцавалі дэлегатаў МАГАТЭ доўніямі, абцягнутымі скурай вожыка і прымушалі паказаць мейсца, дзе закапаныя радыёстанцыя, парашуты і выбуховыя рэчывы. А паколькі нікто зь небаракаў-

навукоўцаў, натуральна, ня мог паказаць гэтага мейсца, падлеткі пачалі забіваць ахвяраў аднаго за адным страшнымі доўбнямі. Пашэнціла аднаму перакладчыку: ён скеміў прызнацца, нібыта ён ёсьць праўдзівым шпіёнам санацыйнае Польшчы, выконвае сакрэтнае даручэнне маршалка Фоха, а шпіёнскі спшэнт закапаны на балотнай высьпe. Падлеткі зылітаваліся над ім і пакінулі канаць, прывязаным да дрэва калочым дротам. Тым ня меней прачэсваныне лесу вайскоўцамі не дало станоўчых вынікаў.

Такі стан рэчаў існаваў працяглы час, пакуль нарэшце сын прокурора не прызнаўся бацьку, што ва ўсім вінаваты іхні выкладчык беларускай літаратуры, які напачатку навучальнага года наладзіў са сваімі вучнямі сыпрытычны сэанс па выкліканью ўлюбёных літаратурных вобразаў - Палескіх Рабінзонаў. Сыпрытычны сэанс быў наладжаны пад час экспкурсіі ў радыёактыўную пушчу. Перад зыляканымі падлеткамі зьявіліся двое камсамольцаў з рамана Янкі Маўра з доўбнямі, абцягнутымі вожыкавай скурай. Напалаханыя дзеци ў настаўнік кінуліся наўцёкі, а новаствораныя літаратурныя пачвары заняліся сваёй звыклай, вызначанай сюжэтам справай - пошукамі ѹліквідацыяй шпіёнаў і дывэрсантаў.

Высыветліўшы акалічнасці гэтае справы, прокурор выклікаў дэзактыватараў, і яны дэматэрыялізавалі Палескіх Рабінзонаў.

Гэтая гісторыя яшчэ раз пацьвярджае, што пропаганда жорсткасці ў гвалту на старонках дзіцячай літаратуры, памножаная на Чарнобыльскую навалу, можа даць непрадказальныя па сваіх наступствах вынікі.

VIII. ВЯДЗЫМАРКІ

Гэтая істоты надасьведчаным аматарам зъяўляюцца найболыш цяжкімі для распазнаныня. Для спэцыяліста ж выявіць вядзымарку - ня ёсьць вялікая праблема.

Па-першае, сапраўдныя вядзымаркі ніколі не адкідаюць ценю; па-другое - не адбіваюцца ў люстэрку.

Цяжкасці распазнаныня палягаюць на тым, што вядзымаркі хітрышыя за звычайных людзей; тэарэтычна, кожная кабета можа стаць вядзымаркаю, але для гэтага неабходная адпаведная адкуацыя й натуральныя схільнасці.

Наконт узынікненія гэтых звышнатуральных істотаў ёсьць некалькі вэрсыяў. Паводле адной, пераход у вядзымарскі стан адбываецца паступова, і крэўныя разам зь сяброўкамі не заўсёды звыкаюцца з новаю якасцю, сыпісваючы яе на конт пагаршэння харектару. Паводле другой - зъмена адбываецца раптоўна, калі кабета ўступае ў сціслы контакт з Д'яблам. Некаторыя навукоўцы сцівярджаюць, што вядзымарства перадаецца ў спадчыну.

Не бярэмся пацьвердзіць ці абвергнуць гэтая меркаваныні; працэс ператварэння нармалёвае жанчыны ў вядзымарку забірае досьць вялікі час, а таму наладзіць навуковыя вопыты ў лябараторных умовах, каб заніцца вядзымарасэлекцыяй, немагчыма.

Але адзінае, што можна сказаць напэўна - вядзымаркі ёсьць напаўжанчынамі, напаўзданямі. А каб пераканаць вас у гэтым, шаноўныя аматары неверагодных ліхтутаў ды жахлівых здарэнняў, падаем некалькі прайдзівых гісторыяў зь іх удзелам...

Вядзымарка-даярка

З даўніх часоў пад Туравым, у вёсцы Яблонаўшчына жыла сям'я с дубалтовым шляхецкім прозвішчам Хер-Галава. Пра жанчын гэтага рода здаўна казалі, што яны схільныя да вядзымарства. Зазвычай дзеўкі з гэтае сям'і, беручыся шлюбам, аддавалі перавагу блізкім сваякам - ці Херам, ці Галовам, бо іншых вартых увагі кавалераў у навакольлі не было.

Але аднойчы ў Тураў прыехаў малады журналіст Вітаўт М. з мэтаю збору матэрыялаў пра праклёны й забабоны нашага краю. У сельсавеце яму парайлі зьвярнуцца да Хер-Галоваў, што ён і зрабіў. Але, ледзь убачыўшы адзіную дачку гаспадара, Ядзывігу, малады шрайбікус забыўся на мэту свайго візыту, а празь месяц - ажаніўся зь ёю.

Перад вясельлем старшыня калгасу шчыра папярэджваў нетутгэйшага хлопца, што маці ягонае будучая нявесты - страшная вядзымка, але Вітаўт только паблажліва ўсьміхнуўся.

Непрыемнасьці пачаліся ў першую ж ноч; малады журналіст, маючы някепскую рэдакцыйную практику, ніколі ня скардзіўся на слабую патэнцыю, але, адасобіўшыся зь нявестаю, ён адчуў дзіўную рэч - нібыта нейкая нябачная рука сціснула ягоны чэля; маладзён нічога ня змог зрабіць, бо аргазм настаў раней, чым ён пасыпей скінуць майткі. Такога зь ім не было ніколі: Вітаўт атрымаў звышнатуральны аргазм, але ж не знайшоў мужчынскага насенія ані на майтках, ані на нагавіцах.

Калі на першы раз маладая, якая вырасла ў глыбінях цнатлівага Палесся, даравала яму, то потым яе спрэвядлія незадаволенасць выяўлялася штодня...

Маладыя, хоць і зъехалі ў Менск, але мужчынскія непрыемнасьці маладога шрайбікуса паўтараліся й там.

Дактары толькі разводзілі рукамі, съпремавыя залозы працавалі на поўную шпулю, а мужчынскае насеніне зынікала бясьсьследна.

Аднойчы зъянтэжаны журналіст вырашыў паставіць праўдзівы эксперымент: завітаўшы да сваёй састарэлай, а таму выведзенай з ужытку каханкі, якая ў рэдакцыйных і калялітаратурных колах здаўна мела трывалую рэпутацыю вядзымкі, Вольгі Ебатавай, ён паскардзіўся ёй на сваю бяду. Дасьведчаная ў падобных справах вядзымка адразу ж здагадалася, у чым справа, бо й сама здаўна практикавала падобныя хітрыкі, ужываючы замест амалажальных крэмай съпрему сваіх сяброў.

Вітаўт зънянацку наведаўся ў Тураў і пад пагрозай прымусіў цешчу ва ўсім прызнацца...

Аказваецца, старая Хер-Галавіха зъляпіла з воску мадэль ягонага чэляса ў натуральную велічыню й, з

дапамогаю чараў перапампоўала з маладзёна, абкрадаючы сваю дачку, такі неабходны ёй прадукт.

Такім чынам, маладыя жонкі, калі ў вашага мужа ці кахранка не стае сілаў, каб задаволіць вашыя натуральныя патрэбы, не съпяшайцца падазраваць яго ў нявернасці, а калі ваш муж непрыязна ставіцца да вашае маці й вінаваціць яе ва ўсіх грахах, то магчыма, ён мае на гэта падставы...

Вядзьмарка-інструктарка

Папярэдняя гісторыя - съведчанье того, што вядзьмаркі могуць істотна ўплываць на лёсы асобных людзей, і было б дзіўна, каб несумленныя палітыкі не паспрабавалі б выкарыстаць вядзьмарак у барадзьбе за высокія дзяржаўныя пасады.

Гістрыя, якую мы мусім распавесці, на жаль, ня можа быць пацьверджана дакументальна, бо пра яе мы дазналіся ад непісьменнага заатэхніка сывінагадоўчага комплексу, што на Шклоўшчыне...

Неяк старшыня адной з парлямэнцкіх падкамісіяў, Лука Мудзічэнка, дробны палітычны авантурист, падрыхтаваны маскоўскімі спэцслужбамі, пры іх жа дапамозе задумаў зьдзейсніць дзяржаўны пераварот, але абраў для гэтага нетрадыцыйны для менскай палітычнай эліты народны сродак: варажбу. Ягоная стрыечная пляменыніца, Арына, інструктарка калгаснай лазыні, якая здаўна мела скільнасць да варажбы, пагадзілася ўзяць удзел у чарговай авантуры свайго дзядзькі.

Галоўную небяспеку для кар'еры Мудзічэнкі ўяўляў тагачасны Прэм'ер, шырокавядомы, але малапапулярны палітычны дзеяч, таксама выгадаваны ў Маскве, але састарэлы й таму сыпісаны з крамлёўскіх рахункаў, якога старшыня парлямэнцкае падкамісіі, дарэчы, небестадстаўна вінаваці ў карупцыі.

Палітычны авантурист, які за час працы ў парлямэнце ня страціў натуральнай вясковай хітрасці, нібыта для замірэння запрасіў Прэм'ера наведаць родны калгас, абяцаючы немудрагелістую, але прывабную культурную праграму - наведванье сывінакомплекса й лазыні.

Адмовіщца было няёмка, бо запрашэнне падалі праз афіцыйны друк. Прэм'ер выправіўся ў падарожжа. Ужо ў дарозе, седзячы ў кабіне шляхотнага мэрсэдэсу, Мудзічэнка, быццам між іншым, паказаў свайму ворагу фотаздымак пляменыніцы, і запэўніў, што Арына валодае ўсімі відамі амаладжальнага масажу.

Пад заканчэнне візыту на калгасны сувінакомплекс высокі госьць быў ураджаны, калі замест хлеба-солі яму спрэзентавалі гладкага лупавокага кныра, але на пытанье першага чалавека дзяржавы, чаму яму падклалі такую сувіньню, Мудзічэнка запэўніў зьдзіўленага Прэм'ера, што гэта - майсцовая традыцыя.

Перапэцканага гноем кныра няёмка было садзіць у мэрсэдэс, і таму Прэм'ер пагадзіўся ўзяць жывёліну з сабой у лазыню. Дарэчы, падступны Мудзічэнка зноў запэўніў, што сала ад гэтага стане только смачнейшым.

Пакінуўшы ахову ў прылазыніку, Прэм'ер наўна аддаў сваё старое цела ў чуйныя рукі інструктаркі Арыны. Тая, раскладаўшы разамлелага і страціўшага пільнасць ганаровага кліента, нашмаравала яго чароўнае мазыю, пасъля чаго той неспадзейкі для сябе ператварыўся ў кныра. Дзякуючы той жа мазі лупавокі падарунак са сувінафэрмы набыў чалавечае падабенства. Вядзьмарскае майстэрства пляменыніцы Мудзічэнкі было настолькі дасканалым, што нават ахова не заўважыла падмены, да таго ж, Прэм'ер і кныр мала чым розніліся... Справу давяршыў шляхотны шэры гарнітур з гальштукам, і ўрадавы картэж прымчаў ў сталіцу дрэсыраванага кабана.

Ня ў чым не вінаватая жывёліна яшчэ некаторы час паслухмяна выконвала ўсе прыхамаці сваіх сапраўдных гаспадароў, маскоўскіх кіраўнікоў; адзінае, чаго ня здолела дамагчыся вядзьмарка - прывучыць прывезенага з Расеі племяннога кныра размаўляць па-беларуску й есьці чакаляту «Сынікерс» з гуманітарнае дапамогі, але атачэнне Прэм'ера нават гэтыя дробныя хібы здолела ператварыць у залеты, і кожны ведаў, што Прэм'ер змагаецца за двумоўе ѹ ніколі не каштаваў заморскіх далікатэсаў...

Заатэхнік, які распавёў нам гэтую гісторыю з жыцця беларускае палітычнае эліты, дадаў цікавую акалічнасць: калі праз некалькі месяцяў вырашылі забіць ператворанага ў кныра Прэм'ера, той нечакана

заламантаваў чалавечым голосам, паказываючы капытом на сьвежы нумар «Советской Белоруссии» з партрэтам тагачаснага першага чалавека дзяржавы: «Свинъя не я, а он, его и убивайте!..»

Зынякавельяя рэзынікі, каб спраўдзіць справядлівасць словаў жывёліны, загадалі ёй прачытаць некалькі абзацаў пад фотаздымкам, але кныр спаслаўся на тое, што ў яго няма акуляраў, пасля чаго і быў забіты...

Вядзьмарка-кантрабандыстка

Напэўна, няма сферы людзкое дзейнасці, куды б ня ўблытваліе вядзьмаркі, і кантрабанда - не выключэнне.

Зь нядайніх часоў найбольш прыбытковым заняткам жыхароў памежных з Польшчай раёнаў зьяўляеца кантрабанда нелегалаў-азіятаў празь мяжу - пераважна грамадзянаў сацыялістычнага В'етнама й фундамэнталісцка-ісламскага Пакістана.

На N-скай памежнай заставе, што непадалёку ад Кузыні-Беластоцкай, каманьдзёр ужо некалькі гадоў спраўна браў хабар зь нелегальных эмігрантаў, але з пачатку года плынъ азіятаў як адрезала. Каманьдзёр быў у распачы; ён і не здагадваўся, што перавозкай нашых меншых братоў-в'етнамцаў занялася тутэйшая вядзьмарка.

Карыстаючыся традыцыйным сродкам палёту - памялом, яна за адзін рэйс перапраўляла празь мяжу да дзесяці легкаважных эмігрантаў; ніхто ня мог даць гэтamu рады, бо вядзьмарка зазвычай лётала на малой вышыні, і яе не маглі выявіць радары супрацьпаветранай абароны.

Генэралітэт патрабаваў з каманьдзёра заставы дзяліцца прыбыткам, і ніяк ня мог даць веры, што празь ягоную заставу не праходзіць жывая кантрабанда.

Магчыма, яго б і зьнялі з пасады, каб не здарылася наступнае:

Аднойчы памежны дазор абыходзіў контрольную паласу й заўважыў на дротах лініі электраперадачы абутгленыя тушкі незразумелага паходжання: занадта вялікія для варон і занадта малыя для тутэйшых людзей. Прарашчык вырашыў, што гэта прыляцела зграя чорных буслоў, але ж знайдзенае пад апорай памяло навяло яго на раздум... Пасля доўтіх ваганьняў экспэрты зь

міжурадавай камісіі кваліфікаівали тушкі як рэшткі в'етнамцаў; невядомым заставалася толькі, якім жа чынам зграя азіятаў заляцела ўначы на вышыню дваццаці мэтраў. Адзіным рэальным тлумачэннем былі сада-расысцкія схільнасці начальніка памежнай заставы. І сядзець бы яму ў астрозе, каб празь некалькі дзён з апёкавага цэнтра не паступіла паведамленыне, што адна з тутэйшых жыхарак ня хоча тлумачыць, дзе атрымала электрычныя апёкі...

Пасъля непрацяглага, але актыўнага допыту пацярпелая ва ўсім сазналася; съледчы эксперымент, пад час каторага замест азіятаў выкарыстовываліся памыйныя каты, пацьвердзіў магчымасць перасячэння дзяржаўнае мяжы падобным чынам...

Вядзьмарка-маразільшчыца

Гэтая дзіўная гісторыя здарылася ў Воршы - найбуйнейшым чыгуначным цэнтры краіны, перавалачнай базе каляніяльнае садавіны на яе шляху з Польшчы ў Расею.

Вулічны гандляр бананамі, нехта З., пад час сваёй працы неяк пазнаёміўся з правыбнай паненкай. З. ад пачатку зайнтрыгаваў дзяўчыну, парашуашы габарыты сваіх мужчынскіх вартасыцяў з тым наборам, які купляла паненка - вялікім эквадорскім бананам і двумя какосавымі гарэхамі. Паненка, не разгубіўшыся, запэўніла, што будзе ня супраць увечары запхнуть ягоны тавар у сваю торбу, тым больш, паненка сказала, што не ўпершыню спажывае такую экзатычную садавіну.

З таго дня так і павялося - пасъля працы гандляр З. заўсёды съпяшаўся да паненкі са сваімі расыліннымі прыладамі. Удзячнай паненка да раніцы бавілася з крамянным бананам і бухматымі гарэхамі, сёrbаючы малачко.

Але празь нейкі час здарылася бяды: дзяўчыне сталася кепска пасъля чарговай порцыі трапічнай садавіны. З., прыйшоўшы назаўтра, даведаўся, што ягоная сталая кліентка памерла. Ускрыцьце паказала наяўнасць у яе страйніку трупнай атруты. Але што самае дзіўнае - яе труп нечакана зынік з морга...

Гандляр З., хоць і спаў, як і раней, моцна, але прачынаўся зънясіленым. Аднойчы зраніцы гандляр убачыў, што ягоны чэляс счарнеў. Дактары са зьдўленанем адзначылі, што гэта - адмаражэнне. Паслья такога дыягназу З. западозрыў нядобroe...

Прыкінуўшыся, што сыпіць, ён прымружаўшы вочы, ляжаў у ложку. Апоўначы ў ягонай спачывальні зъявілася пакрытая зялёнымі трупнымі плямамі й шэранью нябожчыца, у каторай зъляканы гандляр экзатычнаю садавінаю пазнаў сваю нядаўняю палюбоўніцу. Пазабаўлаўшыся ягоным абмарожаным бананам, яна пакінула кватэру; але З. знайшоў у сабе моц прасачыць яе далейшы шлях. Нябожчыца скіравалася да морга й зынікла ў адной з маразільных камэрэй.

З., зъбегаўшы ў міліцэйскі пастарунак, прывеў з сабою міліцыянтаў, якія, адчыніўшы маразілаўку морга, высьветлі наступнае: нябожчыца, абкладзеная, нібыта пахавальнімі вянкамі, гронкамі бананаў, сыціскала ў руках два вялізных бухматых какосавых гарэха.

І калі начным шпацыроўкам нежывой паненкі не было матэрыялістычнага тлумачэння, то знаходжанью ў маразільніку трупярні вялікай партыі бананаў яно знайшлося: заходнія камэрсанты па злачыннае змове з дырэкторам морга захоўвалі ў непрыстасаваных умовах свой трапічны тавар...

Вось чаму на бананах, якія прадаюць у гарадох Беларусі, можна ўбачыць чорныя трупныя плямы...

ІХ. Д'ЯБЛЫ

Многія недасьвেдчаныя аматары вострых прыгодаў і ліхтужных перажываньняў часам блытаюць Д'ябла з Чортам. А гэта несправядліва. Чорт - пачвара, здатная хіба што на дробныя гнуснасці (згадайма Чорта Хатняга, які здолеў падмануць сумнавядомага беларускага паэта С.). Д'ябал, перш за ўсё, пачвара здатная да больш маштабных і нават трагічных па сваіх выніках паскудзтваў. Канчатковая мэта кожнага такога паскудзтва - здабываныне бесъсмяротнае чалавечасе душы, у гэтым - сэнс дзейнасці пачвары. Для дасягнення сваіх мэтаў Д'яблы ня грэбуюць анічым, яны ўзьдзейнічаюць на найбольш моцныя й неадольныя пачуцьці людзей: хцівасцьць, юрлівасцьць і прагу ўлады. Пачваразнаўцы, якія цудам ацалялі паслья спатканьня з гэтай падступнай істотай, вызначылі, што Д'яблы бываюць адно мужчынскага рода. Гэтыя ж пачваразнаўцы падзяляюць іх на здабывальнікаў мужчынскіх і жаночых душаў.

Д'ябал-ліхвяр

Гэтая жахлівая, але павучальная гісторыя надарылася ў Пінску. Адзін зь сяброў паляшутка-яцьвяскага таварыства «Узбудзінне», нехта Мікола Т-ко, з мэтаю ажыццяўлення сваіх сэпаратысцкіх мэтаў па «вызваленіню паляшуткага народу ад беларускіх акупантаў» заняўся камэрцыяй, якая зводзілася да перапродажу беларускага сала й маргарыны ў расейскай сталіцы. Некаторы час яму шанцавала, але з увядзенынем мытнага дагляду гандаль Міколы Т-ко прыйшоў у заняпад. Гандляра-сэпаратыста не ўратавалі нават праваднікі-тубыльцы, якім былі вядомы сьвінячыя сцежкі на беларуска-расейскай мяжы. Аднойчы, паслья таго, як беларускія мытнікі сканфіскавалі ўвесе тавар, Міколе нічога больш не заставалася, як вярнуцца ў родныя яцьвяскія балоты й багны, дзе яго чакалі разьюшаныя крэдыторы. Пагражаячы помстай у лепшых палескіх традыцыях - уставіць у дупу Міколы гарачы паяльнік, яны прымусілі даць распіску, што ён верне грошы праз тры дні. Разгублены сэпаратыст, выцягнуўшы апошнія

прыхаваныя ад крэдытараў грошы з таго самага мейсца, куды бандыты абяцалі ўставіць прыладу катаўваныня, накіраваўся ў бар з мэтаю напіцца да съмерці. Паслья другой пляшкі народнага напоя яцьвягай, бураковай гарэлкі, камэрсант убачыў перад сабою нейкага файнага паночка, якога ўсхваляваны Мыкола съпярша прыняў за агента службы Дзяржаўнай бяспекі, бо той у барным тауме падаўся яму да непрыстойнасці цывярозым. Файны паночак, ні пра што папярэдне не расказваючы, прапанаваў падпісаць каштарыс на душу гандляра ўласнаю крывёю тэрмінам на паўтода. Такім чынам, пагадненые паміж палешуком і Д'яблам адбылося. Дзякуючы Д'яблавым грошам Мыкола ня толькі разылчыўся з крэдытарамі, але й здолеў выдаць некалькі нумароў паскуднай газэткі. За тыдзень да заканчэння тэрміну канчаткова працьверазелы Мыкола падаўся да свайго сябра і паплечніка, съвтара Расейскай Праваслаўнай царквы...

Той прычапіў яму на шыю прывезеную з Масквы высьвенчаную ладанку, і папярэдзіў: «Д'ябал ня зможа забраць тваю душу, пакуль ладанка вісіць на тваёй шыі». Можа, Мыкола і здолеў бы ўратавацца, каб не юрлівасць праўдзівага палешука; адчухы палёгку, бо тэрмін скончыўся, а Д'ябал не зьявіўся, сэпаратыст падаўся да сваёй аднадумніцы-палюбоўніцы. Пад час занадта эмацыйнага абмеркаваныня будучага герба Палешуцкай Рэспублікі Яцьвязь (Мыкола прапаноўваў эмблему бровара «Крышталь»; два чорныя буслы жлукцяць гарэлку са жбана), дзяўчына, каб зразумець усю неаспрэчнасць аргументаў свайго сябры, падставілася пад яго. Ладкуючыся ззаду, Мыкола неасцярожна нагнуўся, і сымбол, высьвенчаны ў Маскве, зынік у вільготнай адтуліне. Усе спробы выцягнуць съвятую рэліквію былі дарэмнымі. Съследам за ладанкай адтуліна ўсмактала і ланцужок. Зъяканы Мыкола зазірнуў у адтуліну, дзе сустрэўся позіркам з жахлівым бліскам фасфарычных вачэй. «Хто ты?», - спытаўся Мыкола, ледзь варухаючы языком. «Д'ябал!.. - адказала адтуліна паружавелым вуснамі. - Хадзі да мяне!..» Падпарадкоўваючыся гіпнатачнаму позірку Д'ябла, Мыкола падаўся ў вільготнае жэрава.

Сэпаратыста-гандляра доўта шукалі сябры ў паплечнікі, паспрабавалі вызваліць; але яго голас рабіўся цішэй і цішэй, і праз гадзіну ён нават не азываўся на кліч «Жывэ Полісьсе!..» Такім чынам, пазбаўлены лідэра сэпаратысцкі рух пайшоў у занядпад...

Калі пра гэтае прыкрае здарэнне дазналіся шырокія колы беларускай грамадзкасці, то прысуд быў аднадушны: «Вось съмерць, вартая калябаранта!..»

Д'ябал-маркітун

На жаль, пра гэтую пачвару можна казаць толькі ў мінульым часе, бо апошні прадстаўнік Д'яблай-маркітуноў у нашым краі сканаў напачатку дзеяностых гадоў. Ягоную кліентуру складалі пераважна сэксуальна незадаволеная жанчыны ѹ дзеўкі, якія з прычыны сваёй звышюрлівасці не маглі задаволіцца па-чалавечы. Справа ѹ тым, што Д'ябал-маркітун меў не адзін, а трох чэлясы, і таму мог зьдзейсніць полавыя стасункі бесперапынна, покуль працаваў адзін чэляс, два друтія астывалі.

Не адно стагодзьдзе Д'ябал-маркітун задавальняў патрэбы юрлівых жанчынаў, выкарыстоўваючы свае цудоўныя прылады. Кабеты, не вагаючыся, аддавалі яму свае бесъмяротныя душы за адзін толькі акт. Іншыя Д'яблы шчыра зайдросцілі свайму калегу, бо самае страшнае, што пагражала маркітуну - гэта сустрэча з мужамі сваіх партнёрак, аднак пры здольнасці пачвары рабіцца нябачным для мужчынскага вока, ён заўсёды пазбягаў кары.

Але нават пякельныя сілы, ствараючы траісты чэляс, не маглі даўмечца да выгварнай распусты артысткі аднаго зь менскіх вар'етэ - Анжалікі Б. Пра яе ненажэрнасць ведалі ўсе сталічныя аматары вытанчанага сэксу. Тэлефон Анжалікі Б. можна было знайсці ѹ кабінках усіх грамадзкіх прыбіральніяў побач з падрабязнымі апісаннямі гінекалягічных парамэтраў і акрабатычных здольнасцяў. Відаць, у адной з прыбіральніяў Д'ябал-маркітун прыгледзеў яе тэлефон і самаўпэўнена вырашыў, што яе бесъмяротная душа дастанецца яму без асаблівых выслікаў.

Гэтым разам пачвара жорстка памылілася...

Убачыўшы траісты чэляс, Анжаліка Б. узрадавалася і адразу ж знайшла для яго суадносна нетрадыцыйны ўжытак: яна пагадзілася абмяняць сваю душу на акт, які нават Д'яблу падаўся вычварным і рызыкоўным. Але прафесыйная цікаўнасць і прага атрымаць душу юрлівай паненкі аказаліся мацней за пачуцьцё самазахавшыня, і Д'ябал падпісаў пагадненне, згодна якому мусіў задаволіць артыстку вар'етэ.

Справа ў тым, што раней яму ніколі не даводзілася выкарыстоўваць траісты чэляс адначасова для анальнага, вагінальнага й аральнага сэксу. Праз нейкіх дзьве гадзіны напружанае працы д'ябальскія інструменты перагрэліся, і пачвара сканала ад апёкаў, а паколькі Анжаліка так і не пасыпела спазнаць сапраўдны аргазм, то дамова страціла сваю сілу.

Дарэчы, па гэтым здарэньні была ўзбуджана судовая справа, якая і дагэтуль не завершана, бо ў крымінальным кодэксе няма артыкула, які б прадугледжваў адказнасць за зьдзек над пачварай. Праўда, юристы мяркуюць зрабіць заходы зь іншага боку, каб пакараць Анжаліку Б., паколькі пасъля загібелі Д'ябла-маркітуна ў грамадzkих прыбіральнях павялічылася колькасць згвалтаваньняў мужчын, у якіх небеспадстаўна падазраюць гэтую паненку, якая, дарэчы, і на сцэне любіць пераапранацца хлопцам.

Д'ябал-улададаўца

Калі дагэтуль мы распавядалі пра суадносна дробныя паскудзвы Д'яблаў, якія ня мелі грамадзскага розгаласу і палітычных наступстваў, то цяпер самы раз распавесьці пра найбольш хітрага прадстаўніка гэтага кшталту - Д'ябла-улададаўцу.

Гэтая пачвара зьявілася на абшарах Вялікага Княства й Кароны адразу пасъля съмерці апошняга зь Ягелонаў, бо адкрылася магчымасць спакушаць шляхту найвышэйшай уладай.

Пасъля того, як апошні кароль і вялікі князь Станіслаў Аўгуст Панятоўскі адрокся ад кароны, Д'ябал-улададаўца застаўся бяз сталага занятку. Спрабы спакусіць магнатаў дробнымі падачкамі, накшталт мейсца ў

расейскім сэнаце, засталіся безвыніковымі, яшчэ менш пасыпховыімі былі заходы Д'ябла набыць несъмяротную душу й шляхецкую годнасьць нашчадкаў слайных родаў за пасады старшынь калгасаў, бо найвышэйшая ўлада разъяркоўвалася крэмлёўскімі Д'ябламі.

Але з прыняцьцем Вярхоўным Саветам Закона аб презідэнтстве Рэспублікі Беларусь Д'ябал-улададаўца нарэшце акрыяў. Праўда, згодна з Д'ябальскім кодэкsem і Статутам Вялікага Княства Літоўскага прапаноўваць найвышэйшыя пасады ён меў адно нашчадкам шляхты. На судносна другасныя ролі сыпікера й прэм'ера спакусіліся адно засыянкоўцы-выганоўцы, былы партыйны функцыянэр і міліцэйскі генэрал. Аддаваць партфель презыдэнта ў рукі такой драбязы Д'ябал-улададаўца палічыў ніжэй свайго гонару, і пасля пошуку ён спыніў выбар на прафэсыйным графе-эмігранце Крушынскім.

Сустрэўшыся з графам на ягонай новай радзіме, у Канадзе, Д'ябал запрапанаваў яму свае кваліфікаваныя паслугі. Той, вядома, з радасыцо пагадзіўся й неўзабаве прыехаў у Менск...

Не арыентуючыся ў сучаснай беларускай рэчаіснасці, спакушальнік адразу ж зрабіў памылку. Каб высьвятліць палітычны рэйтинг Крушынскага, ён запрапанаваў арыгінальны эксперымент: расклейці па горадзе ўлёткі, у якіх заклікаў выбаршчыкаў, што падтрымліваюць прафэсыйнага эмігранта, апоўначы пэўнага дня ўсім разам спусьціць ваду ва ўнітазах у сваіх кватэрах, каб па пераходзе вады можна было падлічыць патэнцыйную колькасць галасоў. А сам, каб падтасаваць вынікі гэтага сацыялагічнага апытаньня, апоўначы прадзоравіў калектарны вадавод, спусьціўшы ў каналізацыйную палову гарадзкога вадазaborу.

Але ані граф Крушынскі, ані Д'ябал-улададаўца не ўлічылі адное акаличнасці: цяперашнє кіраўніцтва краіны даўно запрадала свае души больш моцным крамлёўскім Д'яблам, а таму, падвучанае імі, інтэрнавала прафэсыйнага эмігранта па-за межы Беларусі, адвінаваціўшы яго ў марнатраўстве пітной вады з карысльвымі палітычнымі мэтамі.

Спадзянемся, што зь цягам часу, з умацаваньнем сапраўднага сувэрэнітэту, наш нацыянальны Д'ябал-улададаўца адшукае нарэшце вартую кандыдатuru й годныя мэтады палітычнай барацьбы, здолеে перамагчы падступствы пакуль што мацнейшых маскоўскіх калегаў. Натуральна, нават калі такое й здарыцца, ня трэба ўводзіць сябе ў зман і летуценіць, бо вялікая палітыка - надзвычай брудная справа, але няхай лепш ёй займаюцца нацыянальныя Д'яблы, чым Д'яблы імпэрскія.

Д'ябал-вясельнік

Гэтая пачвара мае досьць вузкую спэцыялізацыю: займаецца выключна крадзяжом нявестаў зь вясельлеў. Змагацца зь ім ня так ўжо і цяжка, калі непахісна прытрымлівацца правілаў, выпрацаваных народнай мудрасцю і шматекавым досыедам.

Вось адна з апошніх гісторый, удзельнікам якой была гэтая істота:

Аднойчы ў менскай рэстарацыі «Теремок», сумна вядомай тым, што ў ёй зьбіраюцца выключна прадстаўнікі сэксуальных ды нацыянальных меншасцяў, пераважна гомасексуалісты, садаміты, расейскія нацыянал-фашысты й сябры фан-клубу ЎЛЖырыноўскага, браліся шлюбам прыхільнікі «Народнага движения Беларуссии за возрождение Российской Империи в границах 1913 года».

Швэйцар, этнічны беларус, папярэдзіў маладых, каб тых не балявалі пасъля апоўначы, але маладыя толькі з пагардлівай усьмешкай паставіліся да іншаземных звычаяў. Вясельнікі, як і мае быць, ужо праз гадзіну панапіваліся ва ўмат; пускалі каламутныя патрыятычныя сълёзы й страбавалі зацягнуць улюблённую песню апошняга імпэратора пра «Россию, мать твою!..», але словаў да канца ня ведаў нікто. Нарэшце, разымілаваныя алькаголем і патрыятычнымі пачуцьцямі расейцы замовілі музыкам граць «Комаринскую»; ледзь толькі прагучалі апошнія слова запеўкі:

Ах ты, сукин сын, комаринский мужик,
Он задрав штаны по улице бежит,
Он бежит-бежит попёрдывает,

Да штаны свои подёргивает,

як гадзінънік адбіў поўнач.

І тут у банкетнае залі зьявіўся новы госьць, чорны фрак і цыліндр якога на тле чырвоных касаваротак, картузоў і казацкіх папахаў глядзеўся недарэчна. Але сябры-аднадумцы жаніха палічылі гэта за чарговую пьяную мрою, а сябры нявесты - за прадстаўніка Славянскага Сабору «Белая Русь», Дзіўны госьць, карыстаючыся тым, што жаніх, са съязымі згадваючы родную казацкую станіцу, таптаў пасярэдзіне залі сваю папаху, шляхетна запрасіў да танцу нявесту. Тая, натуральна, пагадзілася. Вясельнікі моцна зьдзівіліся, пачуўшы, што музыкі на замову госьця зайгралі тубыльскі танец «Ляўоніху», але важкіх супрацьаргумэнтаў не знайшлося, бо яшчэ нядайна гучалі тосты «за меных братьеў-беларусов».

Бубнач, які сядзеў з самага краю, заўважыў, што зпад фалдаў фрака дзіўнага фацета тырчыць бухматы хвост, і ўсё зразумеў. Не перарываючы рытму, ён папярэдзіў усіх музыкаў: «Глядзіце, зь нявестай танчыць Д'ябал-вясельнік!..»

І тыя, як змовіўшыся, грымнулі «Магутны Божа»...

Д'ябал, пачуўшы съяты гімн, скочыў зь ею ў расчыненое вакно. Зынікавельня госьці не змаглі даць рады; нявеста зынікла назаўсёды...

Такім чынам, зынявага звычаяў і фальклёру народу, сярод якога жывеш, падчас прыводзіць да драматычных наступстваў...

Х. ПОМНІКАВЫЯ ЗДАНІ

Разумнымі людзьмі ўжо даўно заўважана, што нельга рабіць дакладныя копіі жывых істотаў, а тым больш гістарычных асобаў. Некаторыя рэлігіі катэгарычна забараняюць гэта, бо небяспека падобнага відавочная. Адзіночныя помнікі і нават скульптурныя группы могуць ажываць, і дзеяньні іх часам цалкам непрадказальныя. Навукоўцам даўно ведамы від, які ў акадэмічным пачваразнаўстве атрымаў класыфікацыйную назову Помнікаўя пачвары. Беларускія гарады перанасычаныя творамі манумэнтальнае прапаганды, і ў гэтым сэнсе яны зьяўляюцца зонамі павышанай рызыкі. Усім вядомая жахлівая, але тым ня менш цалкам прайдзівая гісторыя Каменнага Госіця і Дона Гуана, але здарэнны падобнага кшталту, што адбываліся й адбываюцца ў нашай Бацькаўшчыне, яшчэ чакаюць сваіх дасьледчыкаў. Мы ж падаем толькі некаторыя зь іх...

«Пагоня» (Вершнік без галавы)

Пасъля чарговага абвяшчэння Беларусі незалежнай дзяржавай зьявілася вострая патрэба ў помніку-сымbole перед Домам Урада, тым больш, што ранейшы цалкам не адпавядаў палітычнай кан'юнктуры. Камісія па пераацэнцы маральных каштоўнасцяў нацыі пры Савеце Міністраў зрабіла заказ вядомаму скульптару А.З-гурману выкананць конны помнік, які б увасабляў «Пагоню». Абачлівы майстра, які пасыпахова задавальняў патрэбы ўсіх папярэдніх рэжымам, удала выканаў замову, але на ўсялякі выпадак зрабіў вершніку некалькі зъменных галоваў (Леніна, Скарыны, Чапаева й Мудзічэнкі), дзеячоў розных палітычных і культурных плыніяў, каб пры чарговым перавароце ўлады не перарабляць твор цалкам. Але, нягледзячы на такі звышасцярожны падъход, камісія не ссыпалаася ўсталяваць помнік, бо не магла прадказаць рэакцыі «старшего русскага брата». Вершнік без галавы так і застаўся ў майстэрні мастацкага камбіната, і неўзабаве на яго забыліся ўсе, нават сам А.З-гурман. Больш за тое - пры чарговай інвентарызацыі высьветлілася, што конная скульптура зынікла - праўда, на складзе застаўся поўны

камплект зъменных галоваў. У афіцыйным акце было пазначана, што яе выкрапі гандляры каляровымі мэталямі, але на самай справе было ня так...

Аднаго дня знакамітага скульптура знайшлі ў калюжыне крыві з адрезанай галавой, да таго ж самай галавы так і не адшукалі. Вартыя даверу съведкі съцвярджаюць, пгго на начных вуліцах беларускае сталіцы часам можна пабачыць бронзавага вершніка ў геральдычных латах, да шыі якога прыстаўлены зыніклай галава небаракі-скульптара.

Такім чынам яшчэ раз пацьвярджаецца адвечнае правіла: сапраўдны мастак не павінен падпадаць пад уздзеяньне палітычнай кан'юнктуры.

Юнак з гранатай

Зь пяцідзесятых гадоў непадалёк ад Міністэрства абароны ў Менску стаіць, бадай што, адзіны ў сьвеце помнік дзіцёнку-тэрарысту - Юнак з гранатай. Гэтая скульптура, усталяваная ў гонар піянэра-героя, які адной гранатай падарваў ня толькі сябе, але й з тузін паганых гітлерайцаў. Сродкі на помнік сабралі менскія піянэры й школьнікі, здаючы парожнія пляшкі. Магчыма, менавіта з гэтае прычыны сярод піянэраў і школьнікаў паўсталі добрая традыцыя - вадзіць на лаўкі да помніка непаўналетніх і паўналетніх сябровак, каб выпіць зь імі таннага віна й задаволіць іншыя патрэбы. Але гэтая ідымічная завядзёнка аднойчы перакулілася трагедыяй...

Шасьцікласнік Ч-я, які вызначаўся ў школе ня толькі кепскімі адзнакамі й незадавальняючымі паводзінамі, але й паталігічнай юрлівасцю, разам з маладой настаўніцай этыкі сямейных адносін і пляшкай таннага віна прыйшоў на ўлюблённую пляцоўку - пад помнік Юнаку з гранатай. Дапытлівы маладзён, выпіўшы віно, знайшоў нетрывіяльны ўжытак парожній пляшцы - ён, як юны натураліст, распачаў вымяраць ёю глыбіню похвы настаўніцы этыкі сямейных адносін. Але гэты занятак не прынёс плёну - пляшка схавалася дарэшты. Гэты анатамічны досылед быў настолькі цікавы, займаўшы і нетрадыцыйны, што не пакінуў абыякавым нават скульптуру Юнака з гранатай. Каменны герой зълез з

пастамэнта й прапанаваў зъмяніць прыладу для выміярэння - працягнуў Ч-ясу сваю гранату зь вельмі доўтай дзяржалінай. Школьнік і настаўніца этыкі сямейных адносінаў моцна пералякаліся, але запярэчыць ня здолелі. Ч-яс, які сыстэматычна прагульваў заняткі па пачатковай вайсковай падрыхтоўцы, ня ведаў, як правільна карыстацца зброяй, і таму ў самы адказны момант прылада выміярэння выбухнула.

На выбух прыбегла ахова Міністэрства абароны - жаўнеры ўбачылі жудасную карціну: два знывечаны да непазнавальнасці трупы, а на пастамэнце ў звыклай паставе стаяў запэцканы крывёю, шматкамі мяса й кавалкамі мозгу каменны Юнак, толькі замест гранаты ён ўзносиў над галаўою парожнью пляшку з-пад таннага віна...

Здарэнне гэтае жахлівае, але павучальнае, таму што яшчэ раз пацьвярджае слушнасць старых ісьцінаў, папершае: дзяцей нельга ўцягваць у вайсковыя дзеянні, а па-другое - ім нельга давяраць ня толькі зброю і запалкі, але й сыпіртныя напоі, па-трэйце - адказы на ўсе пытанні па анатоміі, фізыялогіі й этыцы сямейных адносінаў яны мусіць знаходзіць толькі ў межах школьнай праграмы...

Бронзавы і Жалезны рыцары

Пад час польскага паўстання за незалежнасць 1831 года інсургенты, разылічаючы на хуткую перамогу над карным вайсковым корпусам генэрала Паскевіча-Эрыванскага, замовілі ў аднаго знакамітага французскага скульптара конны помнік Юзафу Панятоўскаму, які зъбіраліся ўсталяваць у Варшаве адразу ж пасля перамогі. Але інсургенты пралічыліся - расейскія заваёўнікі разьбілі іх войскі. Пасля разгрому паўстання Бронзавы рыцар - Юзэф Панятоўскі ў якасці вайсковага трафея быў захоплены камандуючым карнікаў, генэралам князем Паскевічам і пастаўлены ў ягонай гомельскай сядзібе.

Калі да ўлады прыйшлі балашавікі, у Гомель прыехаў палымяны рэвалюцыянэр, паплечнік Леніна Фэлікс Дзяржынскі. Гэты недавучка-ксёндз, які атрымаў ганаровую мянушку «Жалезны рыцар рэвалюцыі», тым ня

менш, пачуваў сябе праўдзівым палякам, і, пэўна, з настальгічных памненъяў, вырашыў перадаць Бронзавага рыцара на гістарычную радзіму. Праўда, Дзяржынскі дзейнічаў не зусім бескарысціва; ён, як адзін з заснавальнікаў расейска-бальшавіцкай тайнай паліцыі - ЧК, сам прапанаваў Леніну пад час урачыстай перадачы помніка, на якой, між іншым, мусілі прысутнічаць Фох і Пілсудзкі, зрабіць тэрарыстычны акт, узарваўшы першых людзей тагачаснае санацыйнае Польшчы. Гэтага, аднак, не адбылося - у вапошні момант тэрарыст Лутянскі, якому й даручалася зьдзейсніць выbuch, быў адкліканы. Такім чынам, Бронзавы рыцар з Гомля быў пастаўлены ў Варшаве з усімі ўрачыстасцямі й ня стаў «трайскім канём»...

Гісторыкі доўга ламалі галовы, чаму Дзяржынскі раптоўна змяніў сваё рашэнне, пакуль некалькі гадоў таму ў адным рассакречаным архіве не была знайдзена дакладная Жалезнага рыцара да самога Леніна.

Рэвалюцыянэр паведамляў, што ўжо ў Гомлі, перад самай адпраўкай гістарычнае рэліквіі ў Варшаву да яго ў гатэльны нумар апоўначы прыйшоў бронзавы Юзаф Панятоўскі й сказаў, што калі бальшавікі распачнуць тэрор, то міравую рэвалюцыю чакае хуткі крах. У сваёй дакладной Дзяржынскі пераконваў Леніна, што ў высакародных рэвалюцыйных мэтах лепш паступіцца часткай, чым пазбавіцца ўсяго, і таму, маўляў, ад тэрарыстычнага акту пад час перадачы помніка трэба адмовіцца. Што адказаў на гэта Ленін - невядома, але ў Пілсудзкі, і Фох засталіся жывымі; такім чынам Бронзавы рыцар здолеў пераканаць Жалезнага.

Такое фантастычнае, але, тым ня менш, праўдзівае вытлумачэнне адной з самых загадковых падзеяў у гісторыі санацыйнае Польшчы яскрава сьведчыць пра тое, што перадача гістарычнае і культурнае спадчыны законным уладарам часам спрыяе й таму, што нават самия зацятая бальшавікі пачынаюць разумець усю шкоднасць і ганебнасць палітычнага тэрору...

Прывід беларускае мовы

Гэты прывід таксама можна аднесыці да помнікаўых - калі ўзяць на веру съцвярджаўнэне, што мова таксама помнік, толькі не матэрыяльны...

Яшчэ зь сярэдзіны шасцідзесятых гадоў на чыгуначным пераездзе бліз славутага горада Магілева працаваў пущавым абходчыкам нехта Дж. У ягоны абавязак, між іншым, уваходзіў і дogleяд перасыцерагальных шыльдаў. Дж. быў у роспачы - у шыльдзе «БЕРЕГІСЬ ПО ЕЗДА» ў апошнім слове кожны раз сама па сабе зьнікала літара «О», а замест яе выяўлялася літара «И». Пущавы абходчык лічыў, што гэта - справа рук непаўнагодных хуліганаў, але ніяк ня мог іх злавіць. Куды ён толькі не звязаўся - і ў міліцыю, і ў пракуратуру, просічы злавіць невядомых аматараў дурных жартав, але ўсё было дарэмна.

Некалькі гадоў таму да Дж. прыехаў на адпачынак пляменынік, студэнт філэлягічнага ўніверсітэта. Узяўшы зь дзядзькам чарку, студэнт сказаў, што гэтая падмена, відавочна, ня можа быць вытлумачана рацыональна, бо тут, хутчэй за ўсё, дзейнічаюць ня людзі, а нейкая здань. Хлопец-філэляг выказаў меркаваныне, што гэта, напэуна, здань беларускай мовы - загнаная ў вышкі прымусовай двухсотгадовай русіфікацыі ў далёкія вёскі. Філэлягічная здань, выходзячы на съвет, такім чынам помсыць мове-заваёуніку за нанесенія крыўды.

Абходчык палічыў слова пляменыніка сумным жартам, але на ўсялякі выпадак паслухаўся больш адукаванага маладзёна й раніцою зъмяніў шыльду на беларускую «СЫЦЕРАЖЫСЬ ЦЯГНИКА». Натуральная, дурная жарты пасъля гэтае завялены ўмомант скончыліся.

Апошнім часам, зь цятагам павольнае беларусізацыі прывід беларускае мовы паціху выходзіць са свайго сковішча, - прынамсі, тыя ж шыльды ў Беларусі хоць і марудна, але ж замяняюцца на напісаныя тутэйшаю моваю. Расейская мова на шыльдах ды ўказальніках крыху адыходзіць, не губляючы пры гэтым сваёй агрэсіўнасці...

Так, напрыклад, дарожная шыльда з назовам вёскі «ПЛЕБАНЬ», што на Нарачы, увесь час губляе літару «Л»; замест яе штораз зъяўляеца вялікая чырвоная літара «О».

Зданезнаўцы мяркуюць, што мова Мураўёва-Вешальніка й Ульянова Леніна, паволі набываючы якасць прывіда, такім чынам помсыціць мове тутэйшага народа.

Падобныя эпізоды зданезнаўча-філолягічнага кшталту яшчэ раз пераконваюць у відавочнае шкоднасцьці гэтак званага дзвіухмоўя...

XI. ИСТОТЫ-ЛЮДАЖЭРЫ

Людажэрства, або канібалізм, звычайна прыпісваюць самым дзікунскім плямёнам - папуасам, гатэнтотам, абарыгенам Вогненай Зямлі й Тасманіі ды беларусам, бо ў нацыянальным характары гэтых дзікуноў схільнасьць есьці адзін аднога ці не асноўная. Любая істота, хоць аднойчы пакаштаваўшы чалавечага мяса, ня можа забыцца на яго салодкія смак і водар. Прага людажэрства назіраеца ня толькі ў паспалітых насельнікаў, але й у выкшталцоных інтэлектуалаў, але мала хто зь іх прызнаеца ў сваіх канібальскіх упадабаннях. Натуральна, гастронамічная схільнасьць да съвежага чалавечага мяса - справа надзвычай інтывімная, напэўна, ня менш, чым хаджэнне ў прыбіральню й задавальненне полавых патрэбай. Пра гэта таксама больш маўчаць, чым гавораць...

Людажэрства, між іншым, ўласцівае ня толькі для адукаваных зьдзічэлых інтэлектуалаў, але й для ня меньш прымітыўных істотаў - ваўкоў, пацукоў, вошаў і могілковых чарвякоў. Пад час лябараторных досьледаў навукоўцы-пачваразнаўцы заўважылі, што істоты, якія спажываюць выключна чалавечыну, зь цягам часу набываюць рысы сваіх ахвяраў, бо ідзе натуралёвы абмен рэчываў. Жывёльныя клеткі замяшчаюцца чалавечымі, і людажэры пачынаюць разумець ня толькі пачуцьцё натуральнага голаду, але й больш складаныя - эмоцыі: каханыне, распусную юрлівасць, туту, сум, смутак, жальбу й нават немудрагелісты гумар.

Людажэраў можна сустрэць паўсюдна, ім можа аказацца ня толькі палітык, за якога вы галасавалі на апошніх выбарах, але й больш блізкі вам чалавек. Прыйгледзіцесь ўважліва, і вы ававязкова ўбачыце, што адны ядуць вашую душу, а другія - прагнуть вашага цела.

У мэтэ гэтай навуковай распрацоўкі не ўваходзіць высьвяленыне маральных аспектаў людажэрства, але мы аднадушныя ў тым, што пажыраныне трупаў мусіць быць рэабілітаванае ў вачох грамадзкасці, як і хірургічная перасадка органаў...

Пацук могілкавы

Менчукі-старажкылы небезпадстаўна лічаць былья базыліянскія муры, у якіх цяпер знаходзіцца 2-я гінэкалягічная больніца, мейсцам нядобрым і выклятым, а ноччу - і небясьпечным для жыхцыя. Праўда, аматара моцных трункаў з Траецкага прадмесця пасъля наведваньня корчмаў і шынкоў з нацыянальнай беларускай кухняй («Жигулевское пиво», «Русская водка» й «Liker poznański»), не маочы іншага выйсьця, працягваюць свае алькагальныя імпрэзы ў прыбярэжным хмызняку - рэштках базыліянскага саду, бо глюсныя менскія міліцыянты палохаюць іх нават больш, чым прывіды ўніяцкіх мніхах.

Пры трупярні гінэкалягічнай больніцы й дагэтуль існуе невялікая досьледная лябараторыя, дзе студэнты-практыканты вучачца рабіць аборты на пацучыхах.

Агульным улюблёнцам студэнтаў-практыкантаў быў вялізны пацук па мянушцы Зянон; гэта быў адзіны самец на ўсю лябараторью, ён выконваў ролю асемяняльніка. Спагадлівия студэнты й студэнткі падкормлівалі пацука, хто чым мог. Найбольш заможныя дзяліліся зь ім апошнім кавалкам вяндліны; а самыя бедныя цягали з трупярні кавалкі чалавечыны й плеўкі эмбрыянальнае тканіны.

Але насталі вакацыі; студэнты зыніклі зь лябараторыі, і згаладаламу пацуку давялося перабрацца на бліжэйшыя могілкі.

Сыпярша ніхто ня мог даўмецца, чаму штоноч магілы разрываюцца адна за адной, і трупы зынікаюць бязь съеду; прокуратура, якая пачала рассыльдаваць гэтую справу, палічыла, што нябожчыкаў крадуць вымагальнікі з мэтай атрыманьня выкупу. Але й пасъля таго, як міліцыя пералавіла ўсіх могілковых бандзітаў, трупы зынікалі падранейшаму.

Кропку ў гэтай справе паставіла наступнае здарэньне: аднойчы, не дачакаўшыся съвежага мерцвяка, галодны пацук выправіўся на пошуки, бо небараку нічога больш не заставалася, як паляваць на жывых. Прыньюхаўшы сабе ахвяру, якой аказалася цыганка Ада Ю. Зянон перасыльдаваў яе да вакзальнай прыбіральні, дзе тая мела сталы прытулак. Пацук-людажэр, дачакаўшыся,

пакуль тая не ўладкуеца ў кабінку, скочыў ёй на плечы. Невядома, чым магла б скончыцца гэтая драматычная сцэнка, калі б своечасова не прыбылі пажарныя, якія ўмомант затапілі прыбіральню вогнегасильной пенай...

Такім чынам ускосна пацьвердзілася слушнасць меркаванья пра шкоднасць абортаў...

Вавёрка-вантрабніца

Аднаму маладзёну вельмі не пашанцавала ў жыцці: колькі гадоў таму яго засыпей у адным ложку са сваёй жонкай хірург...

Натуральна, першым памкненнем зняважанаага ў лепшых пачуццях мужчыны было адрезаць маладзёну чэляс, але ягоная жонка, стоячы на каленях, утаварыла доктара не рабіць гэтай апэрацыі, і таму хірург, які бязъмежна кахаў жонку, абмежаваўся тым, што вострым скальпелем адсек небараку руکі й ногі.

Пасля такой нечаканай ампутацыі пазбаўлены дogleду маладзён трапіў у дом інвалідаў, дзе, не маючымагчымасці весьці звыклы лад жыцця, у жалбe й самоце, завеў сабе сяброўку - прывабную, спрытную й ласкавую вавёрачку.

Кемлівы звярок за кароткі час прывучыўся выконваць усе даручэнны гаспадара: сваімі невялічкімі пяшчотнымі лапкамі грызуны даставаў з пачка цыгарэты, шчоўкаў запальнічкай і падносіў агенчык маладзёну, а па начах залазіў пад коўдру й маленькім шорсткім язычком казытаў эрагенные зоны інваліда, дазваляючы таму адчуваць сябе пайнавартасным чалавекам. А разам зелы ад шчасця маладзён зноў і зноў перажывалі ва ўспамінах тыя незабыўныя імгненыні, калі раскашаваўся ў хіургавым ложку...

Між іншым, пазбаўлены канечнасцяў небарака прывучыў сваю бухматую сяброўку набіраць нумар тэлефона быўшай каханкі. Аднойчы тая, зразумеўшы сваю віну перад інвалідам, прыйшла ў адведкі. Вавёрка, адчуваючы сябе пакінутай, са скрухай у маленьких і бліскучых ад сьлёзаў, бы пацеркі ружанца, вачох сядзела на падвокааны й глядзела на тое, як хіургава жонка мералася прыладзіцца да ніжнай часткі тулава гаспадара.

Ня вытрымаўшы дакору маўклівага позірку, маладзён неразважліва крыкнуў ваверцы: «А пайшла ты ў дупу!..» Тая, радая, што зноў хоць для нечага патрэбная гаспадару, імгенна кінулася выконваць ягоны загад - праз колькі сэкундаў бухматы грызун схаваўся ў анальнае адтуліне зыніякавелай кабеты.

Як вядома, гэтыя зывяркі вызначающе адмысловай вастрынёй зубоў; карацей кажучы, покуль жанчыну давезылі да стала мужа-хірурга, вавёрка выела ўсе вантробы...

На жаль, небарака-вавёрка, падавіўшыся камянём з нырак, загінула; а хірург, каб мець хоць нейкую памяць па жонцы, злупіў з вавёркі скuru й прыбіў да съянны над ложкам спачывальні...

А таму, зывяртаючыся да сяброў і, асабліва, да сябровак з усялякімі просьбамі, варты мець на ўвазе, што трэба дакладна фармуляваць пажаданыні, не пакідаючы магчымасці для двухсэнсоўных інтэрпрытацый...

Трытон-нафтавік

Часам у Беларусі трапляюцца ня толькі традыцыйныя людажэры, але й экзатычныя прадстаўнікі гэтага тыпу істотаў. Сьведчаныне таму - гісторыя, якая летась надарылася ў глыбіні Палесься...

А пачатак яна мела ў іншай глыбінцы, толькі расейскай - у слынным сыбірскім горадзе Ніжневартаўску. Горад гэты знакаміты зь дзіявюх прычынаў - па-першае, у расейскіх тубыльцаў з часоў Ермака й Дзяжнёва квітнэе хабельскі промысел: у дзень дастачы грошай адна палова насельніцтва Ніжневартаўска з малаткамі й сякерамі ў руках пільнуе на цёмных пляцоўках другую палову гараджанаў, якія, ня здолеўшы прапіць гатоўкі, заробленыя на лесапавалах і нафтапромыслах, вяртаюцца дахаты. А па-другое - у такіх дзікунскіх умовах могуць працаваць хіба што тыя, хто не спакушаецца на падобныя нацыянальныя гульні, беларусы й украінцы, бо этнічны расеец ня можа ўстрымацца, каб ня быць зачарараваным немудрагелістым сэнсам мяйсцовых традыцый...

Беларусаў, якія працуюць на нафтапромыслах, зазвычай дастаўляюць ў гэты своеасаблівы горад-гета

самалётам на два тыдні; такім чынам здабываецца расейская нафта, што пампуюцца па трубах і прадаецца на Захадзе - Беларусі, Польшчы й гэтак далей...

Аднойчы брыгада нафтавікоў, працуючы ва ўмовах вечных мерзлаты й расейскага ідыштызму, падняла з глыбіні эпохі юрскага перыяду брылу лёду з умерзлай у яго выкапнёвой пачварай, якая зьнешне нагадвала вялізнага тритона. Успомніўшы, як на радзіме смаляць вепрукоў, беларусы неўзабаве адагрэлі выкапнія паяльная лямпай, мяркуючы, што нечаканы падарунак расейскіх нетраў няблага пойдзе пад гарэлку. Але здарылася наадварот: пачвара, акрыяўшы, умомант адкусіла брыгадзіру руку, у каторай той тримаў падрыхтаваную шклянку са съпрытысам. Тым ня менш, нафтавікі, не разгубіўшыся, кінуліся лавіць рэліктавага тритона й, нарэшце, загналі яго ў спынены на рамонт нафтапровад...

Колькі не чакалі нафтаздабытчыкі, спрабуючы прыманіць тритона съпрытысам, гнусная пачвара так і не вылезла з трубы...

А тым часам ненажэрны Захад чакаў расейскае нафты.

Дзюрку давялося заварыць і, запусьціўшы помпы, нафтавікі (за выключэннем пацярпелага брыгадзіра), згадваючы пад час адпачынку на гістарычнай радзіме пра гэтае здарэнье, толькі пасыміхаліся, уяўляючы твары заходніх гандлёвых партнёраў Расеі, калі да іх разам з нафтай трапіць зубаты выкапенъ...

На жаль, спадзяваны нафтавікоў ня спраўдзіліся: атрымалася так, што тая ж самая брыгада нафтаздабытчыкаў наважылася выправіць несправядлівасць і вярнуць хоця б частку нафты, здабытай сваімі рукамі. Дзеля гэтака яны, узброіўшыся газавым рэзаком, выправіліся на ўчастак нафтапровада, што пралягаў празь іх майсцовасць. І трэба ж было здарыцца, што ў гэты самы час пачвара як раз пралывала ў плыні нафты ў тым самым мейсцы.

Пачвара, трапіўшы на волю, съярша даела ў брыгадзіра тое, што засталося пасыля руکі, а потым кінулася на астатніх. Зьеўшы цэлую брыгаду нафтавікоў, задаволены тритон заснуў.

Прыбылья па выкліку службы энэрганагляду палеяントолягі, прытрымліваючыся міжнародных пагадненіняў, акальцавалі пачвару і запусьцілі яе назад у нафтапровад, каб высьвятліць шлях міграцыі з Усходу на Захад. На жаль, ніякіх звестак ад польскіх і нямецкіх калегаў нашыя палеяントолягі не атрымалі й дагэтуль...

Такім чынам, робіцца ясным, што Беларусі лепш за ўсё купляць нафту не ў Расеі, дзе й дагэтуль пануе вечная мерзлата й немудрагелістый гульні, а ў больш цывілізаваных за Расею краінах - напрыклад, у Арабскіх Эміратах ці Саўдаўскай Арабіі. Прынамсі, цывілізаванасць грамадзтва гэтых дзяржаваў дае ўсе падставы меркаваць, што разам з экспартнай нафтай да нас ня трапішь чарговая рэліктавая расейская гнюснасць...

Актарка-пажадліўка

Некаторя псеўданавукоўцы-шарлатаны, гаворачы пра шкоднасць пачвараразнаўства, патрабуюць, каб дзяржаўныя структуры пазбавілі датацыяў гэтую галіну навукі. Пры гэтым яны спасылаюцца на адну прыкрую гісторыю, якая надарылася ў сталіцы Беларусі ня так даўно...

Вядомыя сталічны драматург Аляксей Д. неяк зайдоў у бар Дома Актара, больш вядомы ў колах менскае інтэлектуальнае й творчай эліты як «Каламутнае вока». За стойкай ён убачыў новую бармэнку - былога актора дзіцячага тэатра, а цяпер масыціага драматурга надзвычай уразіла, зь якой натуральны шчырасцю тая ablічвала падвесяленых кліентаў. На такое ня быў здатны нават ён, і таму нечакана для сябе прапанаваў бармэнцы пабрацца шлюбам.

Разумеючы, што жонка вядомага драматурга ня можа і надалей знаходзіцца за стойкай, ён уладкаваў яе акторкай у Акадэмічны тэатр.

Але зь першых жа дэён шлюбу драматурга моцна занепакоіла наступнае: пры пацалунках былая бармэнка балюча кусала яго вусны, а аднойчы ледзь не адгрызла язык.

Нэрвова неўраўнаважаны драматург ня мог доўта трymаць неспакой пры сабе, і аднойчы, у пьянай кампаніі падзяліўся сваімі назіраннямі зь лепшым сабутэльнікам - паэтам Вальдэмарам Н. Паколькі сталічны Дом Актора мейсыціца ў былым архіерэйскім палацы, то інтэр'ер, выкананы ў псеўдабізантыйскім стылі, схіляў сабутэльнікаў да містыкі; паэт Вальдэмар Н. адразу ж згадаў шматлікія публікацыі бульварнага часопіса, галоўным рэдактаром якога быў, пра жахлівых нячысьцікаў і падступных злыдухаў. Пасъля трэцяй пляшкі, купленай у швэйцара, і сам Аляксей Д. пагадзіўся, што ягоная жонка - людажэрка.

Можа, драматург, прачнуўшыся з пахмельля раніцою, і забыўся б на вечаровую размову, каб ня тыя пышчоты, якімі вырашыла адарьць яго жонка ў ложку: ледзь прытомны зь вялікімі намаганнямі ён адараў галаву ад падушкі й убачыў, як ягоны чэляс скаваўся ў роце былой бармэнкі па самы камель. Лоб драматурга пакрыўся халодным потам, бо ён ўспомніў, як тыдзень таму, беручы ў касыцёле святую аплатку з рук ксяндза, ягоная жонка так глыбока заглынула лыжку, што ледзь не адкусіла святару пальцы...

Перад масыцітм драматургам ва ўсёй непазъбежнасці вырашэння паўсталага дылема - жончына жыцьцё ўласны чэляс. Ня варта й казаць, што ён абраў апошніяе - скапіўшы з начнога століка вялізны том сваёй новай п'есы ў вершах, Аляксей Д. забіў ім жонку...

На жаль, пасъпешліве раашэнне не заўседы бывае правільным: паталягаанатамічнае дасъледванье былой бармэнкі паказала, што яна - самая звычайная жанчына, праўда пажадліўка, але ні ў якім разе не людажэрка, як меркаваў яе муж.

А таму, шаноўныя аматары й аматаркі праўдзівых ліхтугаў і чорнага гумару, майце на ўвазе, што дасъледваннем надзвычайных зьяваў у мастацтве павінны займацца сапраўдныя прафэсіяналы, а не дэлітанты накшталт героеў гэтай нявыдуманай гісторыі, бо толькі прафэсіяналы здольныя прадбачыць любыя, самыя нечаканыя адхіленыні ня толькі жыцьцёва-пачварнага, але й літаратурнага сюжэту...

* * *

Скончана апошняя старонка, і ты, паважаны чытач,
з палёгкаю ўздыхаешь.

Ты, напэўна, мяркуеш, што здані і пачвары, пра
каторыя сумленна й праўдзіва распавялі аўтары гэтае кнігі
- толькі плён іх фантазыі?

Што падобныя жахлівія ліхтагі могуць здарацца хіба
што на старонках навукова-літаратурных твораў?

Ты памыляесяся.

Выйдзі на вуліцу, паглядзі ўважліва ў твары людзей,
уключы тэлевізар, зірні на фотаздымкі першых поласаў
урадавых газэт. Аўтары перакананыя, што твары людзей,
якія ты пабачыш - дэпутатаў, палітыкаў, бізнэсменаў,
чыноўнікаў ды самога Прэзыдэнта - карацей, асобаў, ад
якіх залежыць твой асабісты лёс, пададуцца табе куды
больш жудаснымі, ідяятычнымі й бессэнсоўна-
крайважэрнымі...

Ты можаш рабіць мнозства высноваў з нашых
парадаў, можаш забыцца на іх, можаш з паблажлівай
ўсьмешкай адмахнуцца, але аўтары ад шчырага сэрца
раяць не забывацца, што і пасля знаёмаства з нашае
кніжкай жыць ўсё адно становіцца лепш, становіцца
весляй...

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2010 год

© PDF: Камунікат.org, 2010 год